

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV BOHEMISTIKY

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

JAZYK A STYL ROMÁNU RADKY DENEMARKOVÉ “KOBOLD“

Vedoucí práce: doc. PaedDr. Bohumila Junková, CSc.

Autor práce: Milada Stachová

Studijní obor: BOH – NJL

Ročník: třetí

2016

Prohlašuji, že svoji bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své bakalářské práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu mé kvalifikační práce s databází kvalifikační práce Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

České Budějovice 21. července 2016

.....

Milada Stachová

Na tomto místě bych ráda poděkovala vedoucí své bakalářské práce doc. PaedDr. Bohumile Junkové, CSc., za cenné rady, ochotu a trpělivost, které jsem u ní vždy našla, a za čas, který mi byl věnován.

Anotace

Cílem této bakalářské práce je jazyková analýza dvojrománu současné české autorky Radky Denemarkové *Kobold „Přebytky něhy / Přebytky lidí“*. Práce je rozdělena do dvou částí. Teoretická část zachycuje kompozici, jelikož se jedná o tzv. otevřené dílo a jazykové prostředky. Praktická část se zabývá stránkou hláskoslovnou, morfologickou, syntaktickou a lexikální. Protože román nestojí v autorčině tvorbě osamocen, ale tvoří třetí část volné trilogie o poválečné historii ve střední Evropě, bude v práci zkoumán jeho vztah a pojící prvky s romány „*A já pořád kdo to tluče*“ a „*Peníze od Hitlera*“.

klíčová slova: jazyk; styl; analýza; umělecký funkční styl; Radka Denemarková

Abstract

The main purpose of my final paper is the linguistic analysis of two-part novel contemporary Czech writer Radka Denemarková *Kobold „Excesses of Tenderness / Excesses of People“*. My final paper consists of two basic parts. The theoretical part collect composition, because it is called open work and language instruments. Practical part is divided into the phonetic side, morphological, syntactic and lexical levels. This novel (itself) is not the only one novel which was written by this author but it creates the third part of trilogy about postwar history in the Central Europe. Its relation with bonding elements of the novels „*A já pořád kdo to tluče*“ and „*Peníze od Hitlera*“ will be studied in this thesis.

key words: language; style; analysis; belles-letters functional style; Radka Denemarková

Obsah

Úvod.....	8
1 Styl umělecké literatury	9
1.1 Textová výstavba.....	10
1.1.1 Kompozice	10
1.1.2 Horizontální členění.....	10
1.1.3 Vertikální členění.....	11
1.2 Jazyková výstavba	11
1.2.1 Jazyk uměleckých děl a jazyk spisovný	11
1.2.2 Hláskoslovná a tvaroslovná stránka.....	12
1.2.3 Lexikální stránka.....	13
1.2.4 Implicitnost a explicitnost v uměleckém vyjádření	14
1.2.5 Syntaktická stavba textů	15
2 Život a přehled díla autorky	16
2.1 Radka Denemarková	16
3 Textová výstavba díla	18
3.1 Kobold „Přebytky něhy / Přebytky lidí“	18
3.2 Kompozice.....	18
3.3 Horizontální členění	19
3.3.1 Dedikace	19
3.3.2 Motto.....	19
3.3.3 Doslov	21
3.4 Vertikální členění	21
3.5 Grafická stránka díla.....	22
4 Jazyková výstavba díla	22
4.1 Hláskosloví	22
4.1.1 Změna -é na -ý	22
4.1.2 Změna -ý na diftong -ej	23
4.1.3 Protetické v-	23
4.1.4 Kvantita.....	23
4.2 Tvarosloví.....	24
4.3 Lexikální stránka	25

4.3.1	Přirovnání.....	25
4.3.2	Metafory.....	27
4.3.3	Personifikace.....	31
4.3.4	Metonymie	32
4.3.5	Epiteta	32
4.3.6	Příslovce.....	33
4.3.7	Slova z cizího jazyka	34
4.3.8	Slova cizího původu.....	36
4.3.9	Expresivní výrazy	36
4.3.10	Frazémy	38
4.3.11	Citáty.....	39
4.3.12	Motivované opakování	41
4.4	Syntaktická stavba	42
5	Vztah k dílům A já kdo to tluče a Peníze od Hitlera	43
5.1	A já pořád kdo to tluče	43
5.2	Peníze od Hitlera	44
5.3	Společné prostředky	45
	Závěr	48
	Seznam použité literatury a zdrojů.....	50
	Seznam příloh.....	52

Úvod

K nejvýznamnějším představitelkám současné české literatury patří Radka Denemarková, autorka, která kromě svých propracovaných příběhů zaujme čtenáře také svými stylistickými dovednostmi a bohatým jazykem. Komplikovanost jejích děl vyžaduje určité předpoklady čtenářovy bystrosti, současně tím udržuje jeho plnou koncentraci. Hlavním předmětem vypravování se stávají společenské potíže dnešní doby: problematika mezilidských vztahů, rozdílné světy ženy a muže, násilí páchané na slabších, lhostejnost okolí apod.

Tématem této bakalářské práce je stylistická analýza knihy *Kobold. Přebytky něhy / Přebytky lidí*, který vyniká už tím, že se jedná o dvojromán, skládající se ze dvou zdánlivě samostatných částí. Práce je členěná do dvou hlavních oddílů, které se dále dělí na kapitoly a podkapitoly, v rámci vymezených témat. V části teoretické se na základě poznatků z prostudované odborné literatury budu věnovat charakteristice stylu uměleckých textů, textové výstavbě, další kapitola bude věnována autorce a její tvorbě. V části praktické, která je pro tuto práci stěžejní, se budu zabývat jazykovou výstavbou díla – dvojromán bude analyzován v rovině hláskoslovné a tvaroslovné, lexikální i syntaktické. Jednotlivé roviny budou doplněny praktickými ukázkami ze zkoumaného románu. Jelikož *Kobold* uzavírá volnou trilogii o středoevropském dvacátém století, budu se zabírat i vzájemným vztahem k dílům *A já pořád kdo to tluče* a *Peníze od Hitlera* a jejich hlavními společnými jazykovými prostředky. V závěru budou shrnuty a zhodnoceny výsledky rozboru celého díla. K práci budou připojeny přílohy obsahující fotografie spisovatelky, obálky všech tří knih a krátké ukázky.

1 Styl umělecké literatury

Styl umělecké literatury je označení pro styl, v němž se komunikační funkce, kterou obsahují všechny verbální komunikáty, pojí s funkcí estetickou. Ke stylu umělecké literatury řadíme všechna díla krásné literatury, bez ohledu na okolnosti či dobu vzniku. Mnohdy jsou mezi ně řazena i taková, která byla původně vytvořena za jiným účelem. Hlavní rysem je poetizace, vědomá snaha autora o vytvoření díla esteticky účinného. Další charakteristické rysy umělecké literatury je velmi nesnadné definovat, což je způsobené její různorodostí, neexistuje proto ani jednotná stylová norma. Tato mnohotvárnost je však sama estetizujícím činitelem.

Uměleckým vyjadřováním se zabývá poetika, zkoumá jeho jazykové prostředky, zejména nepřímá pojmenování, figury, metra a rýmy, kromě toho se věnuje i prostředkům v rovině kompoziční. S poetikou je spjata stylistika, odlišnost těchto oborů ovšem spočívá v tom, že stylistika se zabývá dílem v jeho celistvosti, zároveň zjišťuje vzájemné souvislosti jazykových prostředků, prostředky estetizace a prvky dalších komunikačních funkcí estetického díla.

Jak je podotknuto výše, vedle základní komunikační funkce, nese umělecká literatura důležitou a pro ni specifickou, funkci estetickou. „Estetickou funkcí literárního díla rozumíme, že umělecký projev formuluje svou výpověď tak, aby podněcovala představy a působila i na citovou stránku vnímatele, obohacovala jeho vnitřní život, ovlivňovala jeho postoje věcné, etické nebo emotivní k uměleckému sdělení a jeho prostřednictvím k zobrazované realitě.“¹ Estetizující složka díla může mít různý charakter i míru, může se také v rámci jednoho díla proměňovat. Její realizace je ovlivňována dobovými konvencemi, v průběhu času dochází i k proměnlivosti hodnocení estetičnosti. K uplatnění obou uvedených funkcí, sdělné a estetické, dochází až při interpretaci díla, zásadní se proto stává aktivita čtenáře.²

¹ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 299.

² Tamtéž, s. 296–302.

1.1 Textová výstavba

1.1.1 Kompozice

Kompozicí literární díla rozumíme základní výstavbu textu, „uspořádání jednotlivých tematických a jazykových složek“.³ Základem kompozice je členění, ke kompozičním prvkům řadíme ty prvky, které jsou přemístitelné. Právě tuto přemístitelnost, její omezení, možnosti a zároveň důsledky pro stavbu projevu, zkoumá kompozice.⁴

Kompozice literární díla bývá velmi dokonale propracovaná, jelikož je umělecké dílo vytvářeno tak, aby odpovídalo autorskému záměru.⁵ Stejného názoru je V. Bečka, který tvrdí, že je každé umělecké dílo v zásadě subjektivní.

V umělecké literatuře dochází zpravidla k míšení slohových postupů. V epických textech převažuje vyprávěcí linie, která bývá v jednotlivých žánrech podle potřeby dál obměňována. Tento dynamický prvek je spojován s prvky statickými, jako jsou popisy a úvahy. Dramata jsou tvořena dialogickou a monologickou formou. Monologická forma bývá v podobě statického úvahového prvku. Lyrický text je velmi subjektivní a podle žánrového zařazení v něm nacházíme pasáže úvahové a popisné.⁶

1.1.2 Horizontální členění

Horizontální členění je rozčlenění textu na jeho začátek, který je nejčastěji tvořen titulem či úvodní pasáží. Poté následuje střední část a nakonec část závěrečná. Obvykle jsou tyto základní části označovány jako úvod nebo předmluva, stať a závěr, shrnutí nebo také doslov.⁷

Pro epické prozaické texty je příznačné členění na kapitoly a odstavce. Texty dramatické jsou rozděleny na jednání a jednotlivé výstupy. Pro lyriku je typické očíslování sbírek.⁸

³ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 108.

⁴ BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia, s. 281–282.

⁵ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 303.

⁶ Tamtéž, s. 304.

⁷ MINÁŘOVÁ, E. (2010): *Stylistika češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, s. 21.

⁸ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 305.

1.1.3 Vertikální členění

Vertikální členění má ustálenou podobu, která je v epických textech představována rozčleněním do pásma vypravěče a pásma postav, v dramatu do dialogů postav a scénických poznámek. Obrazné vyjádření a veršovaná stavba jsou charakteristické pro vertikální členění lyrických textů.⁹

Během vývoje uměleckých textů došlo k zrušení ostré hranice mezi vypravěčem a postavami, vyvinuly se různé druhy promluv. Řeč přímá vyjadřuje pronesený projev. Od ostatního textu je graficky odlišena uvozovkami, na rozdíl od nevlastní přímé řeči. „Polopřímá řeč se od přímé liší tím, že je v ní zrušena polarita 1. a 2. osoby [...]“¹⁰ V nepřímé řeči je rozhovor převeden v nedialogické vyprávění, je neodlišená, a proto stylisticky nevýhodná. „Tedy nepřímá řeč rozhovor epizuje, přímá řeč dramaturgizuje, polopřímá řeč je forma zprostředkující.“¹¹

1.2 Jazyková výstavba

1.2.1 Jazyk uměleckých děl a jazyk spisovný

Charakteristické znaky uměleckého díla lze hledat mimo jiné i na úrovni jazykových rovin. „Stylová norma novočeské literatury se začala utvářet až v 19. století. Základem se tu stala koncepce básnického jazyka, kterou propracoval Josef Jungmann.“¹² Práce s básnickým výrazem se nejnápadněji projevuje v poezii, nezaostává však ani v textech prozaických nebo dramatických.

Básnickým jazykem se během 20. a 30. let zabýval také Pražský lingvistický kroužek, zejména literární vědec Jan Mukařovský. Ten spolu se svými kolegy rozvinul a rozpracoval „koncepti básnického jazyka jako jazyka funkčního, tj. jako souboru vyjadřovacích prostředků určených (v rámci spisovného jazyka) obecným cílem komunikace, v tomto případě cílem estetickým“.¹³ Na básnický jazyk je nahlíženo nejen jako na prostředek zkrášlující umělecký text, ale i jako na výraz abstraktní nebo naopak

⁹ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 306.

¹⁰ BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia, s. 276.

¹¹ Tamtéž, s. 278.

¹² ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 308.

¹³ Tamtéž, s. 309.

konkrétní, na výraz vyjadřující věcnost, obraznost, individuálnost nebo jako na výraz, který je determinován dobovým zařazením literárního díla.

Jazyk umělecké literatury a jazyk spisovný jsou v úzkém kontaktu, v současné době nicméně dochází k uvolňování vztahu mezi nimi. Vedle stávající normy spisovného jazyka se stávají jazykovým materiálem uměleckého díla prostředky ostatních strukturních a nestrukturních útvarů národního jazyka. Záleží na samotném autorovi, do jaké míry je schopen využít celý národní jazyk se svými složitostmi. Umělecké hodnotě díla však neodpovídá množství užitých výrazových prostředků, vystupujících z normy spisovného jazyka.¹⁴

1.2.2 Hláskoslovná a tvaroslovná stránka

Využívání nespisovných hláskových a tvarových prvků je v psaných textech limitováno ustáleným grafickým obrazem, také interpunkce se podřizuje pravopisu. Pokud dochází k překročení tohoto pravidla, jedná se o formální aktualizaci, která nebývá čtenáři hodnocena a přijata příliš kladně. V psaném jazyce tudíž není možné využívat všechny prostředky nespisovných útvarů národního jazyka. Vznikl jakýsi repertoár povolených příznakových prostředků. Pro obecnou češtinu je v oblasti hláskosloví charakteristický diftong *-ej* v koncovkách a kmenech slov a úženi *-é* v *-ý* v koncových sufixech. Tvarosloví dominuje unifikovaná koncovka *-ma* v 7. pádu plurálu, přičestí minulé typu *nes* a nespisovné tvary kondicionálu *my bysme, já bysem*. Vedle obecné češtiny se v psaných textech uplatňuje také dialekt.

V umělecké literatuře se také používají prostředky zastarávající a zastaralé, jejichž využití nese různé funkce: „[U] starších textů jsou prostým projevem dobového zařazení díla, v řeči postav i projevem kultivace uměleckého jazyka posunem k výlučnosti a celkové poetizaci textu, jindy jde o prostředek charakterizace postav a prostředí, ironie, prostředek posilující komickou složku textu, prostředek kontrastu v textu apod.“¹⁵ Nejčastěji se jedná o prostředky, patřící do oblasti spisovného jazyka, konkrétně o infinitiv na *-ti*, přechodník přítomný a minulý, předminulý čas, opisné pasivum a jmenné tvary adjektiv.

¹⁴ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 309–310.

¹⁵ Tamtéž, s. 315.

Dalšími specifickými prostředky se stávají výrazy, obsahující méně obvyklé seskupení hlásek nebo slova, ve kterých se opakují stejné či zvukově podobné hlásky. Hojně se těchto zvukových neobvyklostí využívá v dětské literatuře.

Význam pro výstavbu textu, především v básnických textech, má snaha autora o zvukomalebnost. Zvukomalebná slova jsou založena na principu, při kterém jsou jednotlivé hlásky více či méně libozvučné – eufonické.¹⁶

1.2.3 Lexikální stránka

Lexikální stránka krásné literatury se vyznačuje specifickými rysy, mezi ty nejméně patřící už sama rozsáhlost slovní zásoby. Index opakování je v literárních uměleckých dílech nižší než ve stylech ostatních, tato rozmanitost platí především pro poezii. Široký slovník je důsledkem stylové disimilace, „autor se snaží neuzívat bez zvláštního důvodu téže pojmenovávací jednotky na menším úseku textu“.¹⁷

Umělecký styl využívá nejrůznějších jazykových prostředků, jež se dělí na prostředky stylově příznakové a stylově nepříznakové – neutrální. Stylový příznak lexému spočívá v tom, že je jeho stylové zbarvení rozeznatelné i mimo aktuální kontext.¹⁸

Základní slovní zásoba je čerpána z neutrální vrstvy slovní zásoby, ale zpravidla je autorem překračována. Pokud autor vybírá lexémy jediného typu příznakovosti, vytváří stylově sourodý, jednotný komunikát. V opačném případě, při využívání bohatých možností slovní zásoby národního jazyka, dochází ke kontrastu mezi řečí vypravěče a řečí postav.

Prostředky, kterými dosahujeme výraznější charakteristiky postav a prostředí, se stávají v krásné literatuře dialektismy. Nicméně mezi běžnější prostředky příznakové vrstvy slovní zásoby patří výrazy kolokviální a obecné, slova slangová a profesní. Dalšími silně příznakovými prvky, jejichž použití je motivováno, jsou frazeologické jednotky lidového původu, mohou se také vyskytnout frazémy s příznakem knižnosti. Slova argotická jsou využívána méně, jelikož jsou omezena svou srozumitelností. Mezi jazykové prostředky, stojící mimo normu neutrální slovní zásoby, patří také výrazy

¹⁶ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 313–316.

¹⁷ Tamtéž, s. 318.

¹⁸ MINÁŘOVÁ, E. (2010): *Stylistika češtiny*. Brno: Masarykova univerzita, s. 27.

knižní a zastaralé, historismy či lexémy s příznakem jiného stylu – hovoříme pak například o termínech nebo publicismech. V této oblasti se prosazuje záměr a individualnost autorského jazyka a stylu.

„Specifickou lexikální vrstvu uměleckého textu tvoří poetismy, lexémy se stálou stylovou hodnotou, tvořené nebo ustálené pro plnění specifické funkce uměleckých projevů – funkce estetické.“¹⁹ Mezi poetismy řádíme také autorská slova.

V literárním díle se mohou objevit narážky na jiný vlastní nebo cizí text, tento jev je označován jako aluze, dále citáty, a to jak ze shodného jazyka, tak v podobě cizojazyčné. V neposlední řadě je důležité zmínit i užívání expresivních výrazů. Rozlišujeme lexémy s kladnou a negativní expresivitou. Kladná expresiva jsou charakteristická především pro texty určené dětem, jejich nadměrné užívání může však vést až ke kýčovitosti. Výrazům s negativní expresivitou dominují vulgarismy, jejichž použití se v současné literatuře rozšiřuje. Emocionalitu přináší i prvky, jež samy o sobě expresivní nejsou, ale vyvolávají negativní konotace.

Dalším specifickým rysem, který je v lexikální rovině vedle bohaté slovní zásoby a využití stylově příznakových lexémů příznačný, je využívání vztahů, které existují ve slovní zásobě. Jedná se o vztahy synonymie, koheponymie, polysémie, homonymie a antonymie.²⁰

1.2.4 Implicitnost a explicitnost v uměleckém vyjádření

Implicitnost jazykového vyjádření chápeme jako vyjádření, „z něhož se vyrozumívá něco, co je ve významu (smyslu) řečeného zahrnuto a co může být interpretováno, co však není vyjádřeno výslovně“.²¹ Literární dílo potřebuje čtenářovu aktivitu, a to nejen pro přijímání informací, ale také k jejich interpretaci. „V oblasti lexikální stavby (v závislosti na typu textu a autorském záměru) se na úrovni pojmenování uplatňují vedle věcného významu pojmenovávacích jednotek i jejich konotace, asociace formy a denotátu znaku ke znakům dalším, které vedou k vybavení

¹⁹ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 320.

²⁰ Tamtéž, s. 319–325.

²¹ HAUSENBLAS, Karel. Explicitnost a implicitnost jazykového vyjádření. In: *Slovo a slovesnost* 3, 1972, číslo 2, s. 100.

určitých představ a souvislostí v mysli vnímatele [...].“²² Nepřímá obrazná pojmenování, metafora a metonymie, se na principu konotace zakládají. Hojně užívaným druhem metafory je personifikace.

Hovoříme-li naproti tomu o vyjádření explicitním, máme na mysli vyjádření jednoznačné a přímé, v krásné literatuře formulované především pomocí epitet a přirovnání. Jak je již zmíněno výše, výskyt opakování slov je v uměleckých textech menší, přesto se objevuje a stává se stylově aktivním prvkem, jedná se například o paralelismus či motivované opakování.

1.2.5 Syntaktická stavba textů

Syntaktická rovina uměleckých textů je značně variabilní, „vše tu záleží na idiolektu autora a na individuálním způsobu výstavby textu“.²³ To se týká jak délky vět, tak jejich typu, vedle rozsáhlých souvětí se v textu vyskytují věty dvojčlenné, jednočlenné a také větné ekvivalenty. Příruční mluvnice češtiny (1997) uvádí, že věty dvojčlenné „jsou takové věty, jejichž přísudkový výraz vyžaduje syntaktickou pozici podmětu“.²⁴ Naopak ve větných strukturách jednočlenných verbum finitum syntaktickou pozici podmětu nevyžaduje. Pokud hovoříme o větných ekvivalentech, také tzv. větách neslovesných, hovoříme o výpovědích, které nemají explicitně vyjádřené predikace, jejich jádro neobsahuje verbum finitum.²⁵

V dílech nacházíme všechny typy vět a souvětí, které rozlišujeme podle postoje mluvčího na věty oznamovací, tázací, rozkazovací, přací a zvolací. Oznamovací věty jsou neexpresivní a na rozdíl od ostatních typů vět, které mají expresivitu citovou či apelovou, nemusí být jejich použití motivováno.²⁶

K poetizaci sdělení může sloužit zvýšená frekvence vět určitého typu, extrémní délka souvětí, nepoměr mezi členěním informace a členěním větným. Dále inverze – postpozice shodného přívlastku a jiné obměny slovosledu, mezi které patří například umístění slovesa na konec věty a mimo jiné i použití subjektivního pořádku slov.

²² ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 325.

²³ HOFFMANNOVÁ, J. (1997): *Stylistika a ...*. Praha: Trizonia, s. 143.

²⁴ KARLÍK, P. - NEKULA, M. – RUSÍNOVÁ, Z. (1997): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 388.

²⁵ GREPL, M. – KARLÍK, P. (1986): *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 190.

²⁶ BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia, s. 183–184.

Osamostňování částí výpovědi či rozčlenění informace do samostatných vět se stává prostředkem poetizace nejen v řeči postav, ale také v řeči vypravěče. Kromě toho může docházet k tendenci zcela opačné, při které se spojují relativně samostatné informace do jediného větného celku. Prostředky poetizace mohou představovat také syntaktické figury, do kterých patří asyndeton (bezespoječné přičlenění vět), polysyndeton (nadbytek slov), parenteze (vsuvka), zeugma (spřažení vazeb) a elipsa (výpustka).

Odborným výrazem „mluvenostní syntax“, uplatňujícím se při syntaktické stavbě textu v řeči postav, označujeme „stylizování syntaktických jevů typických pro spontánní mluvené projevy“.²⁷

2 Život a přehled díla autorky

2.1 Radka Denemarková

Radka Denemarková se narodila 14. 3. 1968 v Kutné Hoře. Po úspěšném ukončení gymnázia v Kolíně (1986) vystudovala obor bohemistika – germanistika na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy (1986 – 1992), kde získala titul Mgr. a na katedře české literatury Filozofické fakulty Univerzity Karlovy za dizertační práci *Sémiotická problematika dramatisací* (1997) titul Ph.D. V letech 1992 – 1995 působila na katedře germanistiky na Fakultě mezinárodních vztahů VŠE, zároveň v letech 1992 – 1997 na katedře české literatury Filozofické fakulty UK jako odborná asistentka. Dále pracovala v letech 1998 – 2004 v Ústavu pro českou literaturu Akademie věd ČR v oddělení literatury 20. století, intertextualita, vazby literatury, filmu, divadla ve 20. století, přitom se také podílela na tvorbě Slovníku spisovatelů po roce 1945 a Dějinách české literatury po roce 1945. Současně působila v Divadle Na zábradlí jako lektorka a dramaturgyně. Několikrát také pobývala na tvůrčích spisovatelských stipendiích v Německu (Wiesbaden, Berlín) a Rakousku (Graz, Usedom). V letech 2009 – 2014 externě přednášela a vedla seminář tvůrčího psaní na Literární akademii Josefa Škvoreckého v Praze. Od roku 2004 se žije jako spisovatelka a překladatelka na volné noze, byla členkou Obce překladatelů a PEN klubu. Žije se svými dvěma dětmi v Praze.

²⁷ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 311.

Mezi její prozaická díla patří: *Sám sobě nepřítelem* (1998), kniha vyprávějící o divadelním a filmovém režisérovi Evaldu Schormovi, romány *A já pořád kdo to tluče* (2005) a *Peníze od Hitlera* (2006), dokumentární román *Smrt, nebudeš se báti aneb Příběh Petra Lébla* (2008), dvojromán *Kobold. Přebytky něhy / Přebytky lidí* (2011), knižní vydání divadelní hry *Spací vady* (2012), *Příspěvek k dějinám radosti* (2014) a literární předloha k stejnojmennému celovečernímu filmu *My 2* (2014). Radka Denemarková byla mnohokrát nominována na prestižní literární ceny a je také držitelkou mnoha z nich. Za román *Peníze od Hitlera* získala Cenu Magnesia Litera za nejlepší prózu roku, Cenu německých literárních kritiků Usedomer Literaturpreis a Georg-Dehio-Buchpreis a za dokumentární román *Smrt, nebudeš se báti aneb Příběh Petra Lébla* Cenu Magnesia Litera za nejlepší knihu v kategorii publicistiky. Jak už jsem zmínila výše, autorka je významnou překladatelkou z němčiny, za tuto činnost byla také náležitě oceněna, za překlad románu *Atemschaukel*, českém znění *Rozhoupaný dech* od Herty Müller obdržela Cenu Magnesia Litera za nejlepší překlad a za překlad knihy stejné autorky *Herztier (Srdce bestie)* Výroční cenu nakladatelství Mladá fronta.²⁸ Její texty byly přeloženy do patnácti jazyků. Mimo to publikuje své recenze, eseje, studie a články v časopisech Tvar, Salon Práv, Literární noviny, Česká literatura, příležitostně i v Reflexu.²⁹

Důležitým prvkem, který prochází většinou autorčiných děl, je doba a prostor, ve které postavy žijí a ve které se příběhy odehrávají. Prožitky a zkušenosti z minulosti jsou klíčové pro jakékoliv další utváření osobnosti a celkové lidské bytí. Osudy hrdinů jsou tak často líčeny na pozadí zásadních událostí dvacátého století. Romány zpracovávají obecně lidská témata, důležitou roli hraje jazyk. Autorka je velmi známá svými stylizovanými příběhy a sofistikovaným jazykem, sama říká: „Pracuji s realitou slov, zkouším, co čeština umí, hnětu ji jako sochař hlínu. Volím jazyk, který se nevzpírá srozumitelnosti, ale také specifický jazyk konkrétního příběhu, jazyk tématu.“³⁰

²⁸ DENEMARKOVÁ, Radka. O autorce [online]. [cit. 2016–07–06]

Dostupné z: <http://denemarkova.cz/about/>

²⁹ MALÁ, Zuzana. Radka Denemarková. In: *Slovník české literatury* [online]. 2012 [cit. 2016–07–06] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1376&hl=denemarkov%C3%A1+>

³⁰ DENEMARKOVÁ, Radka. Žádná podobnost není náhodná [online]. 2010 [cit. 2016–07–08] Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/clanky/radka-denemarkova-zadna-podobnost-neni-nahodna_3077.html

3 Textová výstavba díla

3.1 Kobold „Přebytky něhy / Přebytky lidí“

Jedna z částí dvojrománu *Kobold Přebytky něhy (O vodě)* je vyprávěním o Michaelu Koboldovi, který si vezme židovskou dívku Hellu, společně mají dceru Juditu, syny Staršího a Mladšího. Na první pohled zdvořilý a vážený Michael Kobold se však zanedlouho promění v monstrum, psychicky i fyzicky týrá Hellu a jednoho ze synů, Mladšího. Hellina až patologická láska jí však brání k odchodu od tohoto tyрана. Kobold je typ člověka, který je sice velmi inteligentní, ale postrádá inteligenci emoční, manipuluje s ostatními a především s těmi slabšími, bezmocnými jedinci. Slovo Kobold pochází z němčiny a přeneseně znamená skřet, kreatura, monstrum. Sama autorka označuje výrazem kobold, všechny ty, kteří s lidmi umějí zacházet, manipulovat a utvářejí tak celou společnost, odtud název celé knihy.

Zbývající část *Přebytky lidí (O ohni)* je věnována osudu nemanželské dceři Michaela Kobolda, Justýně. Justýna je Romka, má devět dětí, je matkou samoživitelkou, jež se snaží zabránit sociálním úřadům, aby jí děti odebraly. Další ústřední postavou je mentálně retardovaný zaměstnanec pohřebního ústavu Krvepolský, který je do Justýny bezhlavě zamilován a jako tajný ctitel jí nechává u prahu domu dary, mnohdy získané okrádáním mrtvých. Každou částí knihy, jak už podtituly napovídají, prostupují dva přírodní živly, voda a oheň.

3.2 Kompozice

Jedná se o dílo skládající se ze dvou rovnocenných začátků a dvou rovnocenných příběhů. Je pouze na čtenáři, ke které části přistoupí jako k té počáteční, přičemž je důležité nahlížet na oba texty jako celek, cituji slova autorky: „Ty dva texty patří k sobě, jsou to spojené hlubiny, nemohou být zvlášť, ale ten příběh se dá vzít z obou konců.“³¹

³¹ ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást [online]. 2011 [cit. 2016-06-17] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-kterou-neumime-setrast>

3.3 Horizontální členění

Text románu není členěn do kapitol ani oddílů. Jedná se o souvislý text, který je rozdělen pouze pomocí odstavců, díky nimž se můžeme orientovat v příběhu. Zajímavější je pro nás však dedikace, motto a doslov k části *Přebytky něhy*.

3.3.1 Dedikace

Na začátku každé části nacházíme věnování, které je zároveň úvodem a pomáhá rozluštit, v jakém období se děj odehrává.

Pro část *Přebytky něhy* zní:

„Ester a Honzovi

*Dívčí postavě, která se úředním výnosem
z 29. července 1941 nesměla přiblížit k Vltavě
mezi pražským Železničním a Hlávkovým mostem.
Když se 14. srpna 1941 k řece přiblížila,
kdosi ji udal. Odvezli ji, popravili.
Ostatní se koupali.*

*Evě A., která se svými bratry přežila
a umí být ve shodě se skutečností.“ (s. 9)*

Věnování k druhé části *Přebytky lidí* je značně kratší, stejně tak jako celý příběh.

„Ester a Honzovi

*Té, co neúnavně nosí živou vodu.
Slečince smrti.“ (s. 9)*

3.3.2 Motto

Po úvodním věnování objevujeme na další stránce motto. Tato motta nás uvádějí do společenské problematiky, kterou se autorka v dílech zabývá. Dále následuje krátký text, který je v obou částech totožný, autorem je pravděpodobně Denemarková sama.

Přebytky něhy

Motto pochází z románu *Cizinec* francouzského spisovatele Alberta Camuse.

*„Na začátku mého uvěznění bylo nejkřutější to,
že mě napadaly myšlenky svobodného člověka.
Ale to trvalo jen několik málo měsíců. Potom
jsem měl už jenom myšlenky vězně
ALBERT CAMUS*

*Čeho se člověk bojí. Popsat stav vědomí v nějaké době.
Krutosti, kterých se dopouštíme na nejbližších,
Předčí každou rafinovanost světových válek.
Mír je válka. Válka je pokračování míru.“ (s. 11)*

Přebytky lidí

Toto motto je z románu rakouské spisovatelky Ingeborg Bachmannové *Malina*.

*„Nadejde den, kdy lidé budou mít černožlaté oči
A spatří krásu, kdy se zbaví špíny i veškeré tíže,
vznesou se do vzduchu, ponoří se do vod, zapomenou
na své mozoly i veškerou bídu. Nadejde den, kdy
všichni lidé budou svobodní a osvobodí se i od
svobody, jak si ji představovali. Bude to větší svoboda,
svoboda bez mezí, svoboda na celý život...
INGEBORG BACHMANNOVÁ*

*Čeho se člověk bojí. Popsat stav vědomí v nějaké době.
Krutosti, kterých se dopouštíme na nejbližších,
předčí každou rafinovanost světových válek. Mír
je válka. Válka je pokračování míru.“ (s. 11)*

3.3.3 Doslov

Část *Přebytky něhy* je ukončena velmi zajímavým způsobem. Doslov je tvořen sbírkou textů jedné z hlavních hrdinek příběhu, Helly Koboldové. Text je odlišen od vyprávění také graficky, menší velikostí písma. Tématem textů je problematika postavení žen ve společnosti a mužském světě.

Tři ženy klečí na kraji propasti. Právo první noci, Která ruka je chňapne v poušti. Nerozutečou se. Být otrokyní, kterou z ní udělají. Být paní, kterou z ní udělají. Všechna slova jim přežvýkala společnost. Svět je změni dřív, než ho změni ony. (s. 222)

Tři ženy zcuchané v jediném mase. Problémem nejsou oni. Problémem jsou ony. Chybí jim vzájemná solidarita. Nechají se vláčet pískovým korytem. Nezdvihnou oči, aby vylezly po paprscích vzhůru. Sluneční paprsky jsou provazy, po kterých by mohly vyšplhat. (s. 224)

3.4 Vertikální členění

Přebytky lidí

Text je rozdělen na pásmo vypravěče a pásmo postav. Příběh je v této části vyprávěn dvěma vypravěči. Prvním se stává jeden z hlavních hrdinů kníže Krvepolský, který vypráví v první gramatické osobě, ich-formě. Druhý vypravěč zprostředkovává nezaujatý popis děje, vyprávění probíhá v er-formě. Promluvy postav probíhají v přímé řeči.

Přebytky něhy

V příběhu si všímáme vypravěčů dvou. Jedním z nich je hlavní hrdinka Judita. Jedná se o vyprávění v první gramatické osobě, o ich-formu. Její vyprávění se pohybuje ve dvou časových rovinách. Z pohledu Juditina dětského já a poté ze střízlivého pohledu dospělé a vyzrálé ženy. Obě tyto linie se prolínají. Další vypravování je v er-formě, vypravěč zaujímá stanovisko objektivního pozorovatele. V pásmu postav je využita, stejně jako v části první, výhradně přímá řeč.

3.5 Grafická stránka díla

Pozoruhodnou shledávám také grafickou stránku díla. Obálka knihy je černobílá a je na ni použita fotografie Jana Reicha s názvem *U Mánesova mostu*. Fotografie zobrazuje loďku u dřevěného mola. Kromě toho je na obálce ještě název knihy a jméno autorky. Jelikož se jedná o dvojromán, obě strany knihy jsou totožné. Nabízí se otázka odkud knihu začít číst, odpověď závisí pouze na nás, dílo můžeme otevřít a číst z jakékoliv strany.

Část *Přebytky něhy* nese podtitul *O vodě*, proto je barevné zpracování modré. Fotografie nacházíme i uvnitř knihy, objevují se na samostatných stránkách a jsou opět černobílé. V modré části se nachází na stranách 7, 38, 76, 114, 150 a 190. Opakujícím se motivem je voda.

Druhá část *Přebytky lidí* s podtitulem *O ohni* má odpovídající oranžovou barvu. Fotografie se objevují na stranách 7, 28, 52, 78.

4 Jazyková výstavba díla

4.1 Hláskosloví

Jazyková stránka dvojrománu *Kobold* je rozmanitá. Vypravěč pozorovatel hovoří jazykem spisovným. Ale pokud se vypravěčem příběhu stává jedna z hlavních postav, užívá jazyk, který je jí přirozený. Toto nastává i v přímě řeči všech hrdinů, jejich jazyková úroveň odpovídá sociálnímu, popř. profesnímu začlenění, textu dominují především charakteristické prvky obecné češtiny.

4.1.1 Změna -é na -ý

K této změně dochází především u zájmen a jmen přídavných.

Přebytky něhy

na druhý straně (s. 35), *svýmu* (s. 59), *napoprvý* (s. 67), *vyhozený peníze* (s. 94), *stejný sochy* (s. 100), *mám to promyšlený* (s. 112), *zemskýho povrchu* (s. 119), *jaký vody* (s. 144), *mý pravý jméno* (s. 193)

Přebytky lidí

to se může stát každému (s. 15), *strašlivému knížeti* (s. 39)

4.1.2 Změna -ý na diftong -ej

Použití diftongu -ej za samohlásky -í/ -ý se v textu vyskytuje poměrně často, nejvíce opět u přídavných jmen a zájmen, kromě toho i u sloves či částic.

Přebytky něhy

takovejhodnej (s. 14), *padesátejch let* (s. 30), *francouzskej* (s. 41), *druhej* (s. 69), *divnej*, *posedlej* (s. 84), *vyhozenejch* (s. 86), *ztracenej* (s. 94), *přesnej*, *dlouhej* (s. 106), *zbytečnejch*; *uvězněnej* (s. 111), *domluvenej*; *takovej* (s. 112), *svobodnej*; *sebevědomej*; *hladkej*; *nehybnej* (s. 130), *horskej* (s. 157), *vyhlizanej* (s. 168), *starej* (s. 178), *pyšnej* (s. 184), *každej* (s. 191), *kamennej*; *narozenej* (s. 193), *bejt* (s. 110), *bejvá* (s. 112)

Přebytky lidí

prej (s. 27), *hezčejší* (s. 29), *hejbni* (s. 42), *pořádněj* (s. 45), *mejch* (s. 56), *černej*; *příbuznejch*; *bejt* (s. 62), *špinavejma*; *každej* (s. 84), *svejch* (s. 97)

4.1.3 Protetické v-

Dalším jevem obecné češtiny je užití protetického v- na začátku slov, které začínají na samohlásku o.

Přebytky něhy

vodpověď (s. 106), *vochráním*; *vona* (s. 32), *vostuda* (s. 41), *nevotevřeš* (s. 46), *vobědu* (s. 48), *vomlouvám se* (s. 57), *vosahával*; *vočima*; *vofukuje*; *votlapkávaj* (s. 61), *nevodpustim* (s. 70), *vofoukne* (s. 90), *nevoplotiš* (s. 102), *vopravdu* (s. 121), *vopovaž*; *vomrkla*; *vobrátil* (s. 191), *vokousaný* (s. 191), *vodejde* (s. 194)

Přebytky lidí

voblíká; *voblečený* (s. 19), *voči* (s. 26), *votázky*; *vodnaproti* (s. 27), *vod*; *vočumuje* (s. 42), *vona* (s. 45), *vostatních* (s. 56), *votravuje*, *votrnuo*, *vod* (s. 62)

4.1.4 Kvantita

Co se týče kvantity samohlásek, najdeme zde několik příkladů, kde dochází ke krácení.

Přebytky něhy

zlym duchem (s. 84), *s tim* (s. 85), *nemusim* (s. 164), *shodim* (s. 191)

Přebytky lidí

takovym (s. 62), *tim* (s. 89)

4.2 Tvarosloví

Také v rovině morfoložické objevujeme několik charakteristických jevů pro obecnou češtinu. Registrujeme využívání ukazovacích zájmen, která plní funkci zdůraznění objektu, převážně v nespisovném tvaru – část Přebytky něhy: *Dcera tý zesnulý*. (s. 19), „*Alchymisti v tomdle městě furt hledali látku, která...*“ (s. 30), „*V týchle zemi moře není, ale...*“ (s. 130), „*..., přes práh mi todle nesmí.*“ (s. 176).

Část Přebytky lidí: „*Tadle práce hold nejni pro slabý nervy.*“ (s. 68), „*Z týchle vázy.*“ (s. 46).

Jako další nespisovné jevy se vyskytují slova, s absencí hlásky *j*- na jejich počátku a to zejména v části Přebytky něhy: *eště* (s. 57, 121), *esli* (s. 91). Stejně tak absence hlásky *k*: *dyž* (s. 38, 194) či hlásek *vž*: *dyť* (s. 45), *dycky* (str. 194).

Ve stejné části dále nalézáme několik výrazů, ve kterých dochází k odtržení koncového-*l* po souhlásce v přičestí minulém muž. rodu: *řek* (s. 57), *moh*, *pomoh* (s. 178), *nevynes* (s. 111), *narost* (s. 191). V části Přebytky lidí nacházíme slovesa v 1. os. plurálu, které mají zakončení na *-m*: *řeknem* (s. 42), *přeběhnem* (s. 71), tyto tvary mají hovorovější ráz. Slovesa ve 3. os. plurálu mají zakončení na *-aj/ -ej* místo spisovného *-ají/-í*. Tento případ se v části Přebytky něhy vyskytuje pouze jednou: *souhlasej* (s. 85). V části druhé, Přebytky lidí, se objevuje častěji: *nedaj* (s. 45), *maj* (s. 57), *patřej* (s. 57), *skládaj* (s. 84), *hledaj* (s. 97).

V Přebytkách něhy si všímáme dalších tvarových variant, stojících mimo spisovný jazyk nebo odkazující na jeho mluvenou formu. Sloveso být má v 2. os. singuláru hovorový tvar *seš* (s. 46, 128). Unifikovaná koncovka *-ma* v 7. pádě plurálu je znakem obecné češtiny: *se všema kozama* (s. 135). V textu dochází ke spojení plnovýznamového slovesa s pomocným slovesem být: *vidělas* (s. 45), *nemělas* (s. 120). Objevují se další stažené tvary *jaks* (s. 62), *brýden* (s. 70) či tvary vzniklé krácením *zas* (s. 42), *ňáký* (s. 62), za účelem zjednodušení. Nalézáme i další nespisovné výrazy, například: *támhle* (s. 35), *dikas*, *normálka* (s. 59), *nejni* (s. 68), *srandy* (s. 77).

4.3 Lexikální stránka

4.3.1 Přirovnání

Přirovnání je opisné vyjádření, „jehož účelem je vytknutí některé vlastnosti nebo stránky určitého jevu, věci, osoby nebo představy.“³² Přirovnání je v uměleckých textech hojně využíváno a založeno na procesu srovnávání, setkáváme se s ním zcela běžně i v mimoumělecké komunikaci. Vztah podobnosti je nejčastěji vyjádřen pomocí spojovacího výrazu jako.

Autorka pracuje ve svém díle s velkým počtem osobitých přirovnání nejrozmanitějšího druhu. Ve většině případů se jedná o tzv. metaforická přirovnání, která jsou stylově aktivní.³³ V části *Přebytky něhy* jich zaznamenáváme podstatně méně než v části druhé.

Přebytky lidí

Jako na obrtlíku naskládá na teplé postele devět hromádek pestrosti,... (s. 13)

Jako na koloběžce: poskakuje pravou nohou, levou sune po dlaždicích. (s. 14)

Dítě se proběhne mezi regály jako v zrcadlovém bludišti. (s. 16)

V týlu mě zamrazí, jako by mi kdosi zátylek obemkl ledovými prsty. (s. 23)

Pomalu, jako v dětské písance, si polohlasem opakuju hlásky, slabiky, slova. (s. 26)

Kolem se rojí bosé hejno, boty seřazené na zápraží jak podle pravítka. (s. 30)

Kolébám se domů jako splašená kachna. (s. 30)

Směju se, i když to vypadá jako hýkání. (s. 32)

Potom rozsvítí malou lampičku na stole a jako v nějakém vetešnictví přebírá dnešní úrodu špinavého oblečení,... (s. 33)

Justýna si popraskaný střep zrcadla posunuje po oblinách svého těla, jako by procházela letištní kontrolou,... (s. 35)

Stojí tu nahá, ňadra visí jako dva váčky zatěžkané zlatem,... (s. 36)

Černé vlasy jí jako těžké šlahouny spadají z temene vaničky. (s. 36)

Dotýká se prsty vlásků, jako by hrála neviditelnou paličkou na xylofon. (s. 37)

Projdu do kuchyně, kotníky nafouklé, třou se o sebe, jako by mi na ně někdo nalepil bicepsy zápasníka. (s. 37)

³² VLAŠÍN, Š. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 301.

³³ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 326

A pak na desku, v které se jejich těla odrážejí jako v černém zrcadle, jako v desce klavírního křídla, ... (s. 46)

Tašku na kolečkách opatrně sundám dolů, obejmu ji jako malé dítě. (s. 56)

Když se dotýká jejich kůže, je to, jako by mi všechny ty vášnivé polibky oplácela. (s. 60)

Hraju si s ní jako kočka s myší. (s. 61)

Zanechává otisky, každý týden, hraje si s ní jako tichošlápkovitá kočka, nepolapitelný. (s. 64)

Sociální pracovnice tu roztomile čmouchají a slídí, jako by Justýna přechovávala ilegální tiskoviny nebo podezřelého uprchlíka, jako by kšeftovala s drogami, jako by poslouchala zakázaný rozhlas. (s. 65)

..., dnes se kolem ní vznáší jako beztvary noční přízrak, jako objemný plášť v akustické rozhlasové masce, tajuplný rytíř s mečem, který ochraňuje svou paní. (s. 64–65)

Statná padesátnice, druhá se sotva drží na nohou, průsvitný věchýtek, jako ty vázy s čirou vodou na hrobech. (s. 65)

Rudý koberec se pohupuje, narazí na vlnu, která si okraj ohne jako řídítka. (s. 66)

..., nějací důchodci mě jako malomocného vyvádějí k výtahu. (s. 66)

..., zdálky vypadal jako opilý spáč. (s. 67)

..., v čekárně sociálního odboru se Justýna vysvlékne z kabátu jako z prašivé, zastaralé kůže. (s. 68)

Paní Bohdalová zasedne do svého opevnění a rozpráhne ruce, jako by chtěla z hrany stolu vysunout ochranný plastový štít. (s. 68)

Deštník půjčím Broskvičce a Banánkovi, nesou ho nábožně, pohupují s ním, jako by dopadající kapky chtěly odrazit zpátky do hůry. (s. 71)

Bobulka překvapením ztichne, tiše vrní jako kotě. (s. 71)

Jako na běžícím pásu přenášíme do protější komůrky dorty a dárky... (s. 73)

Namačkání v těsném prostoru jako v kosmické lodi čekáme na kapitána. (s. 73)

Justýna přitiskne Bobulku k hrudi jako rozpláclou žábu, ... (s. 74)

Dort neochutnala, jako tygřice odtrhovala dětem lžičky se sladkou masou přímo od úst, ... (s. 76)

Otře si dlaní tvář, jako by si roztírala krém. (s. 83)

Měl jsem tasit meč, místo toho jsem schliple stáhl ocas mezi nohy jako zpráskaný pes. (s. 83)

Ta myšlenka mnou prošlehla jako dávivý plamen. (s. 83)

To obočí je jako plavný pták. (s. 87)

V komoře popadnu koště, násadu před sebe sunu jako hlaveň. (s. 89)

Naháže dychtivě dětem do náruče oblečení, jako by rozhazovala výhry v tombole. (s. 90)

Mezi devíti koulemi v zimních bundách byla jako královna mezi mimozemšťany. (s. 90)

Dívá se z okna, jako by tam viděl celou pravdu. (s. 92)

Jako bych slyšel hudbu, mámin hlas, jako by se dívala klíčovou dírkou a věděla, že myslím na Justýnu, ... (s. 94)

Přebytky něhy

Jako by byl cínovým vojáčkem. (s. 15)

Vesla zavěsil jako kachní nohy. (s. 29)

Vlaju za ní jako cár papíru, nohy ve vzduchu. (s. 55)

Jako nůžky se mezi bratry rozevívá propast zvuků. (s. 83–84)

Táhnou se bílou stránkou jako černý močál. (s. 101)

..., osamělý tak, že na něm břímě jeho existence lpí jako nějaký náklad, výrůstek, hrb. (s. 113)

Jako by nutila svoje tělo, aby urychlilo odchod. (s. 119)

Hella sedí s nožem v ruce, žíly napjaté jako struny, zabrnkat na ně chce sólo, ostrým smyčcem, jednou provždy. (s. 144)

Nemohl přinést lopatku a smetáček, aby mě Hella jako rozbitý talíř zametla pod koberec. (s. 148)

Jako ve zpomaleném filmu přeběhnou dva černovlasí kluci. (s. 180)

Dny jako čerstvé podmáslí, ... (s. 205)

4.3.2 Metafory

„Podkladem metafory je označení věci oklikou přes slovo, které běžně označuje věc něčím podobnou. Mezi pojmem, jehož slovní označení se bere za pojmenování (obraz metafory), a pojmem, který má být takto pojmenován (základ metafory), je vztah podobnosti.“³⁴

Tato podobnost je vyjádřena různým druhem i stupněm, většinou je zřetelná a rozeznatelná, ale může být i na první pohled skrytá. Jelikož metafora plní různé úkoly, je její užívání značně diferencované, a proto tak její třídění nesnadné. Metafora je silně

³⁴ BEČKA, Josef Václav. Metafora ve větě. In: *Naše řeč* 54, 1971, číslo 1, s. 1.

vázaná na kontext, z něhož vyplývá její smysl a tato závislost má za následek, že sama metafora silně ovlivňuje kontext.³⁵

V díle *Kobold* se objevuje velké množství působivých metafor, kterými autorka neustále upoutává čtenářovu pozornost a probouzí jeho představivost. Velmi často se zde vyskytují metafory, které pracují s podobností ze zvířecí říše.

Přebytky něhy

Cvičený delfín se pokouší shodit cvičitele. (kamenná socha se potápí a s ní i hlavní hrdina Michal, s. 16)

Čáp odskáče v blátivé břečce panáka. (hrdinka Hella v dětském věku, s. 18)

Ještěr na loktech, šátrá ve vodě očima. (Michal, s. 23)

Ještěr vysvlékne košili, vyždímá ji do klína, podá s úklonou černovlásce. (opět označení pro Michala, s. 24)

U protějšího stolu vysokohorské jídelny černovlasá laň, odloží sluneční brýle. (dáma, s. 34)

..., do místnosti se připlazil had. Proplétá se pod nohama, a nikdo se ho neděsí. (Michal, dostávající se pomalu do kruhu rodiny, s. 42)

Stočí hadí kluzké mládě do uzlu. (matka váže kravatu svému synovi, s. 50)

Hella se dívá smaragdovým hadím okem, ... (s úmyslem pomstít se, s. 141)

Prázdné velryby, které vyčkávají, koho spolknou. Velryby chycené do sítě realitní kanceláře. (byty, s. 164)

..., paže jsou hadí mláďata, plazí se ke stropu. (cikánka tančící před Michalem, s. 168)

Přebytky lidí

...v tramvaji mi z manšestrákové nohavice vyklouzl zašedlý had s otisky mokvajících boláků, sunul se za mnou, pronásledoval mě až k hrobu. (obvaz, s. 15)

Nejhorší je, když cítím, jak se ještěrka sune z vlhké jeskyně na světlo. Neovlivním, kdy se růžový had vychlípne na boží světlo. (jazyk, s. 18)

Ptačí oko mžiká ve dveřích. (učitelka mateřské školky, s. 29)

Čtyřletý Knutítek provinile zírá do tlamy čerstvě vylíhnutého žraloka. (bačkora s odlepenou podrážkou, s. 38)

³⁵ BEČKA, Josef Václav. Metafora ve větě. In: *Naše řeč* 54, 1971, číslo 1, s. 2.

Jako velmi zajímavé považuji metafory, kterými autorka znázorňuje děti. Ty se nejvíce vyskytují v části Přebytky lidí, kde má hlavní hrdinka devět dětí.

Vyzvedne tři zbylé varhánky. (s. 29)

Kolem se rojí bosé hejno, ... (s. 30)

Okřikuje je a diriguje ten nesourodý orchestr, nemá ruce, má nehmotná křídla, labutí křídla plachtí vzduchem, krky se natahují. (s. 33)

V přetékajících potravinách dokoupím dva dorty. Kola úměrná počtu pípajících ptáčat. (s. 66)

Procesí šťastných bosonohých. (s. 71)

Hejna sarančat, jak se tam tak tlačí na palandách a kolem stolu a sezobnou, na co přijdou. (s. 71)

Děti budí jedno po druhém. Dotýká se kláves. Melodie něhy, tóny rozkoše. Nebuší do klaviatury, netřese s nimi jako jindy. (s. 37)

Jedenáct hrdel hřímá svůj očistný chorál, ... (s. 75)

Cestou do spořitelny potkám její školou povinné oddenky. (s. 85)

Justýna s prořídlym konvojem pokračuje do školky. (s. 90)

Lehá si do semknuté náruče, k devíti jarním ústům. (s. 98)

Dále uvádím několik dalších originálních metafor.

Přebytky něhy

..., nad sebou šedě zkalené nebe, někdo si vymáchal špinavé štětce a zakalenou vodu rozlil. (obloha je zatažená, s. 21)

Onoho Štědrého dne si řeka vybere dar. Spolyká mnoho těl. Odsouvá si je z města, nafukuje balonky na hraní. Balonky zmodrají. (mrtvá těla, s. 25)

Pulci v šatech máchají rukama a hmatají po okraji lodě, ve které trůní žába na prameni. (děti jsou hozeny do řeky a snaží se dostat zpět do lodě, kde sedí otec, s. 30)

Matčiny rty, stažené do smuteční podkovy. (matka je smutná, s. 42)

Nad městem hučí, v útrokách města prskají draci, plivou oheň. (jsou poslední dny války a střílí se, s. 59)

V čekárně je v hejnu brebentících almar v bezpečí. (mezi lidmi, s. 68)

Vláčné pohyby cukrové panenky s modrýma očima. (baletka, s. 93)

Začínám rozumět vlnění vět, když si mě posadí na klín. (hrdinka začíná v útlém věku rozumět konverzaci dospělých, s. 120)

Mluví ke mně, slova jsou bubliny z bublifuku, namířené k potěše a do nicoty. (matka se zbláznila a vypráví příběhy, stojící mezi realitou a fantazií, s. 184)

Nemusela se vracet do bažiny, když se vyškrábala na suchou zem. (matka se vyléčila, ale vrátila se zpět do života, který ji do bláznince přivedl, s. 185)

Lžičkou jsem vyjíдалa ze své hlavy vzpomínky. (hrdinka se snaží vzpomenout na jisté okamžiky svého života, s. 200)

Přebytky lidí

Na dně jejího kovového monstra se provinile krčí bochník chleba, ... (v nákupním košíku má hrdinka jen chléb, jelikož je chudá, s. 17)

Jsem buldozer, na němž jsou navěšeny stroječky a zesměšňující cingrlátka, ... (hlavní hrdina nemůže ovládat své tělo a přijde si tak jako mohutný stroj, s. 17)

Ruce protáhnou mezi prašnými světelnými paprsky, slunce natahuje prádelní šňůry z vysokých, mléčných oken. (paprsky slunce pronikající do místnosti, s. 18)

Sílím svým pošupovným pokladem na kolečkách, můj energetický zdroj. (hrdina veze v tašce na kolečkách dárek pro ženu, do které je bezhlavě zamilován, s. 29)

Ted' z vysunutého, růžového okapu odkapávají spršky vyděšených, panických slin. (jazyk, s. 31)

Ranní opar svěžesti se vypařil, rozkvetlá květina vadne. (hrdinka Justýna je mdlá a unavená, s. 58)

...nesnesl pohled na podivuhodnou kojeneckou hmotu,... (otec, odmítající přijmout svého postiženého syna, s. 65)

Rozprší se bezohledně, z bezedné kroupky se sypou kapky, víčko se utrhlo, vychrstla se vodní láva, ... (silný déšť, s. 69)

Osiřelé houby na náměstí se za ní udiveně otáčejí, ... (lidé, s. 74)

Jsem pomeranč vánočně propíchaný hřebíčkem. (hrdina se cítí bezradně, s. 83)

...uvnitř deset lidských pochodní. (hoří dům a s ním i deset spících osob, s. 90)

Nebe za dozoru měsíce sesílá pevné vločky, které se chytají za ruce a dvorek se zrezivělým prádelním hrncem a starými pneumatikami pokrývají útěšlivou bělobou. (v noci sněží, s. 97)

4.3.3 Personifikace

Encyklopedický slovník češtiny (2002) uvádí, že personifikace je druhem metafory, při které neživé předměty, různé jevy i zvířata vykonávají děje charakteristické pro člověka nebo získávají lidské vlastnosti.³⁶

Část *Přebytky něhy* nese podtitul O vodě. To se odráží v hojném počtu personifikací, které přidělují vlastnosti živých bytostí vodě, konkrétně nejčastěji řece.

Přebytky něhy

Řeka už si pohrála a zalaškovala, pozornost přesouvá jinam. Neúprosně vetřelce spolyká. (s. 16)

Lampička sklopenou hlavou stydlivě nasvěcuje bíle naškrobenou peřinu v damaškovém povlečení. (s. 28)

Perský koberec polyká, nehlučně saje. Jehla se lekne, zavrtá hlouběji do masa. (s. 33)

Voda je hustá, mokvá. (s. 49)

Špína odcapkává schod za schodem. (s. 69)

Řeka se pokochá leskem. Ocucá chlad kovu. (s. 70)

Řeka ji nepustí. Přidrží si její tělo. (s. 78)

Řeka ho s rozkoší vcucne, nenápadně, beze stop si vezme to, co jí patří. (s. 88)

Řeka to ví. (s. 98)

Kapky se líbají s hladinou. (s. 108)

Voda necenzuruje, nehodnotí. (s. 110)

A sleduje, jak řeka s listy flirtuje. Nalepí drobný žlutý list na jazyk a polkne. Jiný políbí a položí na hladinu, koketně se jím zdobí, drcá do některých čelem. (s. 113)

..., než voda skandální historku odnese. (s. 134)

Dostrkala je sladká voda řek všech kontinentů, evakuovala přednostně ty, kteří sami nebojácně skočili. (s. 145)

„Voda je moudrá, voda vymyslela kubismus.“ (s. 149)

Řeka hnisá. (s. 152)

Hora se vzpíná, má sukni podvodou. Vyplazuje jazyk proti slunečnímu kotouči. (s. 163)

Hellina slova chroptěla. (s. 212)

Voda stoupá, laská mi kolena, laská mi stehna. (s. 217)

Řeka zvrací. (s. 219)

³⁶ KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 314.

Přebytky lidí

Zaklapne blekotající budík. (s. 13)

Řeka si mě nevšímá, je zpanštělá. (s. 16)

Je to marná snaha, ponožky samy vyskakují, komínky svetříků se opile kácí. (s. 22)

Přiškrcuju strach, co se mi zamotává do chlupů na hrudi. Co mi olizuje bradavky. (s. 34)

Z hrnce stoupá pára, zachytí se okenní tabulky, drápky se zachytává, slabá dostane závrať, rozpadne se v krůpěje. (s. 36)

Půlnoc si dává na čas. (s. 60)

Řeka hnědne a skotačí, mohutní deštěm, polyká a polyká, zalyká se, zdrogovaná se vylévá z koryta, vydává se na průzkum. (s. 69)

Na dně jejího kovového monstra se vlní dva bochníky chleba, ... (s. 84)

Domek chce v plamenech vychrlit svoje vnitřnosti. Oheň praská a pálí, vystřeluje svoje ještěřčí jazyky a ochutnává vločky, slízává chlad, dere se pevně zamčenými dveřmi, které zvenčí někdo narychlo zabeđnil, a mohutní. ... Vnitřek domu plameny olízly a ochutnaly, nezastaví se, nesmějí se polekat. Lekly se. (s. 98)

4.3.4 Metonymie

„Metonymie je nepřímé pojmenování věci oklikou přes slovní označení věci, která je s ní v přímém vztahu, a to místním, časovým, anebo příčinném.“³⁷ Metonymii zaznamenáváme v díle pouze v jedné části a v minimální míře.

Přebytky něhy

..., dav se tím směrem zavlní a vyjekne. (s. 20)

Všichni byli nakaženi. Nakaženi dobou, kdy po městě chodily vyleštěné holínky. (s. 54)

Rada mocných promne brady a kývne. (s. 111)

4.3.5 Epiteta

Epiteton je „zvláštní druh kvalitativního, hodnotícího přívlastku. [...] Rozsah významu substantiva nemění, pouze zdůrazňuje určitou vlastnost zobrazovaného

³⁷ BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia, s. 136.

předmětu nebo jevu, oživuje, konkretizuje jeho představu nebo vyjadřuje autorův hodnotící a emocionální postoj.³⁸ Marie Krčmová (2008) rozlišuje dva druhy básnického přívlastku: epiteton konstant, jež nepřináší novou informaci a je automatizovaný a epiteton orans, tzv. ozdobný přívlastek. Epiteton se stává především estetizujícím a emocionálně působivým prostředkem.³⁹

Autorka v díle pracuje s neobvyklým básnickým přívlastkem. Vznikají tak zvláštní spojení, která podněcují naše fantazijní představy.

Přebytky něhy

ochranitelský čas (s. 13), *svěží špína* (s. 21), *nemytý dech* (s. 21), *studený čas* (s. 29), *oživlý stín* (s. 39), *čiré zrcadlo* (s. 45), *pod znuděným nebem* (s. 51), *kolibřím písmem* (s. 64), *podvyživená duše* (s. 87), *v době rozporcovaných řek* (s. 103), *zmazaný úplněk* (s. 108), *amputovaní bratři* (s. 113), *tekutý svět* (s. 137), *kontaminovaný život* (s. 169), *štosy vyhlazených slov* (s. 213)

Přebytky lidí

v průzračné akustice (s. 18), *uhrančivá píseň* (s. 18), *se svým drkotavým sladkým tajemstvím* (s. 29), *osamělé střepy* (s. 33), *rozmlžená nevěsta* (s. 34), *do útěslivých stínů* (s. 41), *bzučící kmitavá výčitka* (s. 50), *bleděmodrou láskou* (s. 53), *s mločím pohledem* (s. 54), *hladovou otázku* (s. 66), *snový ždibeček* (s. 79), *dávivý plamen* (s. 83)

4.3.6 Příslovce

Adverbium je autosémantický slovní druh, který vyjadřuje okolnosti místní, časové, způsobové a příčinné.⁴⁰ Počet a tvorba příslovcí stoupá, setkáváme se s nimi ve všech stylových oblastech, rovněž i v oblasti umělecké.⁴¹

Denemarková využívá zajímavá příslovce vyjadřující způsob, nejčastěji vzniklá ze základů slovesných.

³⁸ VLAŠÍN, Š. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 96.

³⁹ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 326.

⁴⁰ KOMÁREK, M. – KOŘENSKÝ, J. – PETR, J. – VESELKOVÁ, J. (1986): *Mluvnice češtiny (2)*. Praha: Československá akademie věd, s. 189.

⁴¹ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 157.

Přebytky něhy

Tehdejší já rozkošnický lapalo na jazyk ... (s. 51)

Přebytky lidí

bahnivě zelená (s. 16), *štitivě se rozhlídnou* (s. 23), *žalobnický křičí* (s. 25), *tajnosnubně domlouvá* (s. 31), *cudně klopila oči* (s. 34), *funivě dospává* (s. 41), *Vlak kníkavě brzdí.* (s. 41)

4.3.7 Slova z cizího jazyka

Autorka využívá v díle svou dokonalou znalost německého jazyka, který se v textu objevuje ve velké míře, a to v podobě slovních hříček nebo celých vět. Projevují se tak nároky na čtenářovu vzdělanost. Jelikož je mým druhým studijním oborem germanistika, neměla jsem s překladem těchto částí problémy, obtíže mohou nastat u čtenáře, který tento jazyk neovládá. Věty však nehodnotím jako zásadní pro porozumění zbytku textu, důležitější je na používání němčiny v díle nahlížet jako na fakt, který tvoří neodmyslitelnou součást naší minulosti. Méně se zde pak vyskytuje i anglický a francouzský jazyk.

Přebytky něhy

Němčina:

Hella otočí hlavu, špitá bitte bitte bitte, ... (s. 21)

„Gerade jetzt brauchen wir, mein lieber Engel, dass sie zu Hause sitzen bleibt und der komische Typ aus ihrem Kopf endlich und für immer verschwindet.“ (s. 34–35)

„Nein, danke, gnädige Frau.“ (s. 42)

„Es gibt Freundschaften, die nur eine Zeitlang gut sind.“ (s. 73)

„Weisst du, wie viele, viele tausend Quadratmeter, Kubikmeter, Hektoliter so ein Meer an Freiheitsat, weisst du das?“ (s. 88)

Zadělává těsto na knedlíky, Schweinebratenmit Semmelknödeln und Sauerkraut, ... (s. 102)

*mir fällt ein stein vom herzen
ein wasser für den vater
ein kännchen kaffee für die mutter
morgen
ins meer
kobohell (s. 126)*

„Es liegt an uns, wie wir auf das Geschehen des Tages reagieren.“ (s. 165)

„Sprich über Kinder, nicht über deine Gefühle, moje milá.“ (s. 179)

*Du bist abhängig
Du bist doch schon erwachsen
himbeerenkrise (s. 181)*

„Es kommt nicht Bess' res nach.“ (s. 191)

Angličtina:

„Sybil and Stu always from the witnesses of their love affair. Brad, Margita, Todd, Michelle, Emily, Jake, Tomy, Allison, Claudia.“ (s. 201)

„Vykoupit se z každé této stanice znamená only one way.“ (s. 212)

Please do not disturb. (s. 66)

Francouzština:

*Regardez moi set oubliezmois
Au revoir (s. 90)*

Prière de ne pas déranger. (s. 66)

Přebytky lidí

Angličtina:

*I am the king.
Me. (s. 55)*

4.3.8 Slova cizího původu

Autorka v díle užívá výrazy přejaté z německého jazyka, vedle toho také z jazyka anglického. U většiny výrazů se jedná o všeobecně známé germanismy, které jsou čtenářům známy, ačkoliv nyní jsou už vytlačeny a používány spíše generací starší. Domnívám se, že autorka chtěla poukázat na to, jak český jazyk byl a je ovlivňován dobovými a společenskými okolnostmi.

Germanismy:

Přebytky něhy

vartuje (s. 66), *cirátů* (s. 69), *štamprli* (s. 107), *eintopfu* (s. 117), *šnaps* (s. 117)
ešus (s. 143), *ksindle* (s. 143), *mantlu* (s. 195), *rychtyku* (s. 67), *štos* (s. 134)

Přebytky lidí

cimry (s. 19), *bordel* (s. 25), *piksla* (s. 25), *tyjáter* (s. 32), *špacíruju* (s. 47), *famíliji* (s. 48), *lemple* (s. 48), *hacafrak* (s. 55), *fedrovat* (s. 62), *vercajk* (s. 76), *frajle* (s. 81)

Anglicismy:

Přebytky něhy

teambuilding (s. 93), *mejkapem* (s. 116), *oukej* (s. 116), *byznys* (s. 117), *zmenežovala* (s. 151), *deadline* (s. 152)

4.3.9 Expresivní výrazy

Za neutrální (nepříznakový) se pokládá lexém spisovný, frekventovaný, stylově a dobově nezabarvený a neexpresivní. Takové lexémy mají v textech univerzální využití. Ostatní lexémy jsou příznakové, a to na základě příslušnosti k jednotlivým útvarům či polotvarům národního jazyka, [...].⁴²

Zima ve své odborné práci *Expresivita slova* (1961) v současné češtině rozlišuje tři typy slovní expresivity: inherentní (expresivita slova je stálou součástí jejich významu) adherentní (neutrální slovo získává sémantickou změnou význam expresivní) a kontextovou (expresivita vznikající pronikáním dvou různých stylistických vrstev).

⁴² ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 170.

4.3.9.1 Lexémy s kladnou expresivitou

V obou částech knihy se vyskytují kladná expresiva, nejčastěji jsou využívány při komunikaci s dětmi. Najdeme zde výrazy familiární, používané především v důvěrném kruhu rodiny, různé varianty osobních jmen, které označujeme jako výrazy domácí, tzv. hypokoristika, slova dětská a dále zjemňující slova, tzv. eufemismy (meliorativa).⁴³ Deminutiva tvoří silný kontrast k negativním expresivům, se kterými autorka, stejně jako s lexémy s kladnou expresivitou, nešetří.

Přebytky něhy

slečinko (s. 19), *rukavičky* (s. 19), *lodičky* (s. 19), *smrček* (s. 20), *fontánka* (s. 20), *holčičko* (s. 23), *knoflíčky*, *mužičci* (s. 24), *zvonečkem* (s. 27), *pradědeček* (s. 31), *služtička* (s. 32), *míček* (s. 35), *křesilka* (s. 35), *koryta říček* (s. 54), *s panenkou* (s. 59), *z postýlek* (s. 62), *přes pyžamka přehodíme kabátky* (s. 62), *tělíčko* (s. 71), *žabky* (s. 75), *pramínek* (s. 90), *rybička* (s. 107), *pohledy rozhihňaných švadlenek* (s. 136), *kamínek* (s. 143), *cikánečka* (s. 176), *ocásek* (s. 177), *za cupitající slečnou* (s. 180)

Přebytky lidí

vyšlapanou cestičkou (s. 13), *v dětském bříšku* (s. 13), *tepláčky*; *bačkůrky*; *nožku* (s. 14), *holčičku* (s. 15), *bičik* (s. 17), *ptáčátko* (s. 19), *hadříky* (s. 22), *dožvýkají sladkou manu* (s. 27), *maličkou tubičku*; *kapičku* (s. 31), *nářadičko* (s. 32), *s mýdlovými bublinkami* (s. 34), *prořapkají* (s. 34), *ohýnek* (s. 34), *zobáčky* (s. 35), *špalíčky* (s. 37), *postaviček* (s. 38), *blondáčka s andělskou tvářičkou* (s. 38), *ptáček* (s. 43), *Josífek* (s. 51), *maminko* (s. 53), *tepláčky* (s. 55), *plamínek* (s. 58), *andílku* (s. 58), *tlamičku* (s. 59), *štůsek* (s. 61), *sprška* (s. 65), *broučku* (s. 67), *pod stříškou* (s. 70), *ždibeček* (s. 79), *na krajíčku* (s. 82), *drápky* (s. 87)

4.3.9.2 Lexémy s negativní expresivitou

Lexémům s negativní expresivitou, které zároveň převažují, dominují především vulgarismy. Vedle nich se v díle objevují slova hanlivá, tzv. pejorativa, slova

⁴³ GREPL, M. – KARLÍK, P. (1986): *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 95.

zveličelá, tzv. augmentativa, výrazy zhrubělé a tzv. dysfemismy, výrazy tvořící protiklad k eufemismům.⁴⁴

Přebytky něhy

se zkříženými hnáty (s. 23), *na roztaženou opičí pracku* (s. 27), *jsi příšera* (s. 29), *nevěrná fiflena; ožrala; do prdele; do hajzlu* (s. 37), *ty parchante* (s. 40), *co si tam pro sebe furt meleš* (s. 41), *čmáranice* (s. 45), *vidíte, jak jste ji zasvinili, vidíte to, hajzlové, čumák bych vám do toho měl strčit* (s. 46), *jedem na dědkův hrob, protože tam na něj serou ptáci; ať to nejni posraný* (s. 48), *jsi prašivá* (s. 54), *krávovina* (s. 57), *haranta* (s. 58), *prasák jeden* (s. 61), *nažrat* (s. 87), *co mu šplouchá na maják* (s. 91), *přizdisráči* (s. 91), *svině jedna malá* (s. 92), *matka* (s. 99), *posraný čísla* (s. 100), *seru na coury a vypelichaný kocoury* (s. 108), *ty hovado, ksindle* (s. 143), „*Co tam maj co čučet, u silnice, haranti, s nataženýma haksnama,*“ (s. 152), *drž hubu* (s. 175), *čubka* (s. 176), *fakan; po mý prabábě* (s. 177), *maglajz* (s. 215), „*Co je tohle za svinstvo?*“ (s. 212), *zdechliny* (s. 191)

Přebytky lidí

čamrda (s. 13), *pošuky* (s. 16), *předhání se s courákem* (s. 17), *všichni se přiživujou na těch pod drnem* (s. 19), *zpřelámat hnáty* (s. 20), *matlá kolem pusy* (s. 21), *hadry* (s. 24), *krávy jedny nedojený* (s. 25), *do barabizny* (s. 30), *sežral* (s. 32), *s mámou* (s. 37), *do držky* (s. 38), *pětice sígrů; ouchcapkové* (s. 39), *grázlové* (s. 40), *matka i Lauschmannová natáhly bačkory* (s. 44), *seš vůl* (s. 46), *ať si ta mrožena s tou svou natrolenou helmou na hlavě políbí* (s. 55), *chcanky* (s. 56), *zasmrádlé ručníky* (s. 56), *čúzy; pitomci; huby; ať si táhnou* (s. 57), *vodprejskni, kreténe* (s. 58), *prachy* (s. 59), *otravný srání; na funuse* (s. 62), *funebrák* (s. 65), *obluda* (s. 65), *neočumuju* (s. 66), *utřinos* (s. 68), *haranty* (s. 84), *satoryji* (s. 88), *ty vole, to bude prdel, tím postříkáš ty chcípáky* (s. 89), *cigoška; úchyle* (s. 100)

4.3.10 Frazémy

„Frazém je ustálené, víceslovné, obrazné, často expresivní celistvé pojmenování s omezenou kolokabilitou/spojovatelností.“ Podle Slovníku české frazeologie

⁴⁴ GREPL, M. – KARLÍK, P. (1986): *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 96.

a idiomatiky rozlišujeme frazémy větné, nevětné a přirovnání. Mezi frazémy řadíme přirovnání, pořekadla, pranostiky a někdy také přísloví.⁴⁵

Přebytky něhy

nehne brvou (s. 30), *utnout tipec* (s. 37), *popadám dech* (s. 44), *drží se zuby nehty* (s. 65), *urvat kus žvance* (s. 90), *do morku kostí* (s. 92), *pod svícnem bejvá největší tma* (s. 112), *kde stojí černé na bílém* (s. 134), *zažrala se do pamět; na každém šprochu pravdy trochu* (s. 135), *zařve jako tur* (s. 142), *to si vypije* (s. 142), *byl čas metat kamení* (s. 165), *zachránil ti kejhák; boží mlýny melou* (s. 178)

Přebytky lidí

z koláče ukrajuje někdo (s. 68), *už tady okouní, mají utrum* (s. 19), *dává si načas* (s. 60), *nic se nejí tak horký, jak se ukuchtí* (s. 63)

4.3.11 Citáty

Citát je „zlomek jiného jazykového projevu (literárního díla, reklamního sloganu, novinové zprávy, písně apod.), včleněný do struktury díla.“⁴⁶ Jejich zasazením do literárního kontextu dochází ke změně slohové platnosti, ke ztrátě původního obrazného smyslu, citáty „vstupují do kontextu s funkcí esteticky sdělnou a plní ji v intencích literární komunikace“.⁴⁷

Přebytky lidí

V části Přebytky lidí nacházíme báseň Jana Skácela *Sonet jako talisman*.

„Aby tě před zlým chránil

(takový už je svět)

dávám ti amulet

a nos jej bez přestání

Je proti chvílím krutým

zahání z duše hlad

⁴⁵ ČECHOVÁ, M. (1996): *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, s. 66.

⁴⁶ VLAŠÍN, Š. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel, s. 56.

⁴⁷ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 323.

*a toho kdo má rád
uchrání před uřknutím
Snad z nebe na zem spadlo
to vzácné zaklínadlo
Ve světle létavic
do stříbra jsem vyryl
SINE AMORE NIHIL
bez lásky není nic“ (s. 35–36, 55)*

Dále jsou v této části uvedeny úryvky z básně Jiřího Ortena *Milostná*.

*„Kam nyní
se svými přebytky něhy,
kam,
do jakého hrobu?“ (s. 23)*

*„Z klína
vychází luna,
vychází
z oázy
plné kvítí
a svítí,
svítí
na tvé břicho, na ten sníh,
který ti napadal po bocích.
Ach, jak se chvěješ, svítí-li,
jak hluboko jsem v tobě, opilý,
vůní, co buší na můj čich.“ (s. 59–60)*

Přebytky něhy

V této části si můžeme všimnout pasáže z knihy Hermana Hesseho *Demian*.

„Co se mnou bude, bylo mi úplně jedno. To moje podivné a nikterak pěkné chování, vysedávání po hospodách a naparování, to byl můj spor se světem, má forma protestu. Přitom jsem se ničil a občas mé stanovisko vypadalo asi takto: Nemůže-li svět

potřebovat lidi jako já, když pro ně nemá lepší místo, žádné vyšší úkoly, potom se prostě lidé jako já zahubí. Škodu ať si laskavě připiše svět.“ (s. 125)

4.3.12 Motivované opakování

Motivované opakování může mít funkci intenzifikační nebo emotivní. Mnohdy není lehké najít hranici mezi těmito dvěma funkcemi. Motivované opakování je velmi tvárným prostředkem, nalézáme v něm i některé ustálené modely – epizeuxis, anafora, epifora, epanastrofa.⁴⁸

Přebytky něhy

Jalová, jalová, jalová možná. (s. 50)

Já přece znám řešení, já znám řešení, ... (s. 197)

..., tak uhod', myslela jsem si, tak uhod', uhod' už, ... (s. 199)

Opakování koncových slov se nazývá epifora.

Už nic nemá smysl, všechno jsem už zažila, ochutnala, všechno jsem už viděla, zažila, ochutnala, zažila. Zažila, zažila, zažila. (s. 44)

Epizeuxis je název pro jev, kdy dochází k opakování slov bez předělu.

Slovo. Slovo slovo. Slovo slovo slovo. (s. 47)

Pokud dochází k opakování shodného slova nebo skupině slov na začátku následujícího celku, jedná se o anaforu.

Plava jsem dřív, než jsem viděla.

Plavala jsem dřív, než jsem chodila.

Plavala jsem dřív, než jsem mluvila. (s. 75)

Přebytky lidí

Objevujeme zde opakování jakéhosi hesla, které se stává pro hlavní hrdinku Justýnu prostředkem ke konejší v obtížných situacích.

Otázka dne zněla jednoduše. Jak tento den přežít. Zásada číslo jedna: nepanikařit. (s. 13, 36, 75, 90)

⁴⁸ ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, s. 327.

Dále se jedná o počítání uplynulých dnů plných lásky, která sužuje hrdinu Krvepolského.

Jeden rok, tři měsíce, pět dní. (s. 37) Jeden rok, šest měsíců, pět dní. (s. 61)..., které se klaním jeden rok, šest měsíců, šest dní, ... (s. 76) ...rok, šest měsíců, sedm dní. (s. 90)

4.4 Syntaktická stavba

Syntaktická stavba uměleckých děl odpovídá individuálnímu stylu každého autora, proto je velmi proměnlivá. Skladební roviny se nejčastěji odlišují v délce a typu vět, či jejich výstavbě.

V knize *Kobold* převažují oznamovací typy vět a souvětí. Tázací či rozkazovací věty se objevují pouze v přímé řeči literárních postav.

V části *Přebytky lidí* nalézáme věty jednoduché dvojčlenné i jednočlenné, a to jak slovesné, tak také neslovesné. Často dochází k osamostňování části výpovědi. Kromě toho se zde zároveň vyskytují rozsáhlejší souvětí.

Víla vytančila z vrátek. Má umyté vlasy. Učesané. Schycené červenou gumičkou. Je krásná k neunesení. Zatajím myšlenky. (s. 37)

Voda zmrzne. Stébla se balí do skelného povlaku. Jsem zchvácený. Jsem zchvácený. Před očima obrazy. Nevím, jestli se staly. Někdy už se staly. Staly se. Zním to. (s. 89)

Řeknu mu jasně, že dneska si musím koupit oblek a kytici rudých růží a zásnubní prsten a přebalím si bělobou kotníky a namasíruju francovkou koleno, požádám o ruku svou paní, jiná příležitost už nikdy nebude, čas dozrál, měsíce se připravuju na dnešní den, neznám žádnou paní Vlkovou a neznám žádnou paní Ottovou, znám jenom paní Lauschmannovou, to byla moje zesnulá, tu jsem měl rád, té jsem pustil Ódu na radost, ta si ji zasloužila. (s. 95)

Dvě zachovalé paní, které se bojí riskovat a vejít do života, i když mají tělesnou schránku v pořádku, se zuby nehty drží mrtvých, jejichž jména přejaly, chodí sem po léta každý den odpoledne, aby pomlouvaly hroby ostatních a cídily ty svoje, aby si zavzdychaly a zavzpomínaly na své muže, které zaživa dusily a odtahovaly se od nich. (s. 45)

To samé nelze říct o části druhé, o *Přebycích něhy*, které zcela dominují jednoduché a krátké věty.

Žádné pochybnosti a znejišťování. Barbar Conan koná. Nepřemýšlí. Nezávislý logický střelec, který odhaluje možnosti. Miluje peníze, miluje moc. Nemá morální kodex. Vždycky bude chtít uklidnit situaci. Studený balvan. (s. 117)

K čemu mi to je, vidět pod povrch věcí? K čemu mi to je? Moudrost mi to nepřineslo. Přestanu se tím trápit. Všim. Vyčistit se, vydrhnout. Jinak zešílím. (s. 210)

Dalším jevem, kterého si v příběhu všimáme, je časté užívání sloves ve tvaru infinitivu:

Přebytky lidí

„Zavřít voči, nastavit ruce, čekat, až napočítám do tří.“ (s. 26), ..., *roztáhnout prsty, napatlat na dlaň mazlavou směs, připlácnout ji Justýninou dlaní.* (s. 31)

Přebytky něhy

Nahrnout vysokou kupu listí. Nahrnout listí na sebe. Schovat se pod měkkou kupkou, zetlít. (s. 76), *Všechno prožití odfouknout. Sfouknout prach z kamene. Oblázek potěžkat v dlaní.* (s. 85), *Vystoupat na střechu. Vyplašit holuby, balancovat na okraji a skočit. Odrazit se a šipkou dolů.* (s. 113), *Které nejde setřít, vypít, vysušit, odklonit.* (s. 173), *Začne dýchat. Začne se vlnit.* (s. 174), *Zahřívát, přikrýt, rozhicovat teplem lidského těla.* (s. 192)

5 Vztah k dílům A já kdo to tluče a Peníze od Hitlera

5.1 A já pořád kdo to tluče

Hlavní hrdinkou románu je dramaturgyně Birgit Stadtherrová, schizofrenní žena, která není schopna žít v reálném světě a plnit očekávané sociální role, takže ani roli matky. O její děti se stará sestra Johanka, tvořící jakýsi protipól k Birgit. Podobný vztah kontrastu objevujeme i v knize *Kobold*, který je představován vztahem mezi bratry Starším a Mladším. Psychicky labilní matka těchto dvou dcer se Birgit, nechtěnému dítěti, celý život mstí. Zde nalézáme podobnost se šílenstvím Helly a s Koboldem, tyranem svých dětí. Absence mateřské lásky má samozřejmě dopad na Birgity vztahy

po celý život, špatné rodinné zázemí a rozpadající se manželství je obrazem nefungujících mezilidských vztahů, o kterém vypráví i román *Kobold*. Další neméně důležitou postavou je německý režisér Petr Buch, kterého přitáhla do Prahy jediná věta ze hry Birgit Stadherrové: „*Chci vědět, co dělal tvůj otec, muž jménem Ralf Buch, za války.*“ Buch touží odkrýt souvislosti této věty, s Birgit se však osobně nikdy nesetká. Čtenáři je příběh odkrýván postupně, dozvídá se, že Petr Buch je ve skutečnosti otcem Birgit, který kdysi za války znásilnil její matku.

5.2 Peníze od Hitlera

Ústředním tématem tohoto románu se stává osud židovské Němky Gity Lauschmannové, její opětovné návraty do rodné vesnice a komplikovanost česko-německých vztahů, během války a především po ní. Dívka přežila hrůzy koncentračního tábora, domov po svém návratu však nenalezla, noví obyvatelé domu se jí snažili krutým způsobem zbavit. Nakonec se Gitě s pomocí nové majitelky, která nechtěla mít dívku na svědomí, podařilo přehnout. Při druhém návratu, kdy Gita vystupuje jako vystudovaná lékařka a silná žena, požaduje uctění památky svého otce a vystavění pomníku, s podmínkou, že pokud jí obyvatelé vyhoví, nebude žádat zpět celý svůj majetek. Obyvatelé, kteří tuší restituční právo, jsou proti nabídce, proto se Gita rozhodne získat to, co jí právem patří. Na její straně je pouze Denis, syn ženy, která jí kdysi pomohla z domu utéct, stává se tak prostředníkem zneprátených stran. Jejich známost přeroste postupem času v milostný vztah, objeví její zápisky, zaznamenávající zážitky z celého jejího života a radí ji, aby je vydala. Gita umírá nad svými zápisky. Pojícím prvkem mezi tímto románem a *Koboldem* je opět šílenství hlavní hrdinky, způsobené traumatizujícími, krutými zážitky. Romány mají totožné časové zařazení, příběhy se odehrávají mezi lety 1945 – 2005, ve stejném středoevropském prostoru.

Další zajímavostí je, že se v románech objevují některé postavy vícekrát, konkrétně se jedná o Gitu Lauschmannovou a knížete Krvepolského. Gitin příběh je vyprávěn v knize *Peníze od Hitlera*. Zaregistrujeme její existenci již v prozaické prvotině *A já pořád kdo to thuče*: „*Z domu naproti ji pozorovala žena v brýlích, téměř neznatelně kývla hlavou. Á, paní doktorka Lauschmanová, vyhlíží své budoucí pacienty.*“ (s. 140) S postavou se autorka rozloučí v *Koboldu*, v části *Přebytky lidí*, kde se koná její pohřeb: „*Nastává velký den paní Lauschmannové, mé štědré přítelkyně. Je*

v pořadí třetí. Zdatní zřízenci soukromé pohřební služby FREUDE A SPOL. kmitají, ...“ (s. 43–44) Na pohřeb její tělo připravuje kníže Krvepolský, jedna z hlavních postav této části románu. Setkává se s ním už dříve, v románu *A já pořád kdo to tluče*, postavu poznáváme především kvůli popisu jeho neforemného těla: „*Naproti seděl mohutný mladý muž. Spal. Obr měl pootevřená ústa s křivými zuby, znetvořenou tvarohovitou tvář. Příliš těsné a krátké kalhoty se vysunuly a jejich lem odkrojil bílé, leskle nabobtnalé kotníky s fialovými skvrnami, roztodivné mapy ledabyly ovázané bílým, špinavým obvazem. Kotníky tak oteklé, že stačilo málo, aby se napjatá, vyhlazená kůže roztrhla*“ (s. 19)

5.3 Společné prostředky

Nejen stránka obsahová, kde nalézáme znaky propojující všechna tři díla, ale i stránka stylistická vykazuje mnoho společných rysů a autorčin osobitý styl.

Co se týče kompozice, tak i v těchto dílech nalézáme na začátku knihy dedikace a následující citáty, které mohou být návodem jak příběh uchopit, popřípadě interpretovat. Obě knihy dále obsahují prolog, vyprávění je rozděleno do kapitol. V knize *A já pořád kdo to tluče* do pěti kapitol, každá nese název měsíce, od ledna do května. Román *Peníze od Hitlera* je členěn do šesti kapitol, pojmenovány jsou podle návratů hlavní hrdinky, pouze ve dvou případech se však jedná o skutečné návraty do rodné vesnice, zbytek návratů je uskutečněn prostřednictvím vzpomínek. Romány uzavírají epilogy, kniha *A já pořád kdo to tluče*, zahrnuje kromě toho i doslov českého básníka a kritika Michala Jareše. Dalším výrazným elementem je grafická stránka děl, všechny tři romány jsou doprovázeny černobílými tematickými fotografiemi. V románech *A já pořád kdo to tluče* a *Peníze od Hitlera* je tvůrkyní fotografií Eva Fuková, v *Koboldovi* jsou využity snímky různých autorů, například Jana Reicha.

I zde jsou kontrasty mezi řečí vypravěče a řečí postav. V promluvách postav se odráží vzdělanost a původ jednotlivých hrdinů, kromě spisovného jazyka je v dílech hojně uplatněna i obecná čeština a její charakteristické prvky.

A já pořád kdo to tluče

„...**Dyt'** měla **kloudný kluky**, už mohla dávno **táhnout do hajzlu** a spláchnout za sebou, ale všechno se na ni **vysralo!** **Dyt' sem jim to hned říkala**, jak překročili práh, **vona je**

líná a tupá, prázdněj pytel sraček, vařit nic, uklízet nic, tak co vlastně. Čumět do blba, sráč jeden. Hačinky, papinky, to by se líbilo každý svini, Nic, nic, nic. Tak já taky nic.“ (s. 36)

„Na co pořád ten sráč kupuje takovejch knih?! Ať si je pučí z knihovny. Prořhaná je, jen co otevře tu svou křivou hubu. Kdo by s ní moh bejt, nikdo, každej by jí musel dát rovnou přes držku. Johance se směje, když si pustí Abbu, zato vona je chytrá jak hejno lišek.“ (s. 125)

Peníze od Hitlera

„Povídám neblázni, nic nepeč, dyť von si dělal srandu, ale vona ne. Hele, co jsem dlužnej za to lejstro? Dlužnej jsem hlavně já, protože si voddáchnu, když stará teď ty lázně dostane na šest tejdnu. A zadarmiko. – Dáš si aspoň kafe?“ (s. 194)

„Tak to měl bejt vlastně takovej úplateček, že jo, chtěls mě podmazat, ty pičusy. Co se do toho furt sereš?“ (s. 208)

Jak si můžeme všimnout ve výše uvedených ukázkách, vyskytuje se v textu značné množství expresivních výrazů, jako v románu *Kobold*, i zde převažují ty negativní, především vulgární výrazy. Vypjatý jazyk se znovu stává výrazným a důležitým prostředkem, jak říká sama autorka: „Hrdinou každé mé knihy je jazyk.“⁴⁹ Lexikální stránce dominují neobyčejné metafory a metaforická přirovnání. V díle *A já pořád kdo to tluče* je například originálně pojmenován telefon: *Když dvouhlavá naducaná housenka utichla, štítivě ji vzala do dvou prstů a vyvėsila.* (s. 27). Zajímavým způsobem je vyjádřen i způsob, jakým hrdinka vyřizuje svou korespondenci: *Odhodila pestrou papírovou hromadu v hale na zem a lhostejně míchala obdélníkové žrouty času bosou nohou.* (s. 120). V *Peněžích od Hitlera* použila Denemarková krásné přirovnání pro situaci, kdy jedna z postav nevěděla, co říct: *Mlčí. Jako by si už vyšeptala z těla všechna slova.* (s. 52) nebo pro okamžik, kdy se hrdinovi podaří domluvit důležitou schůzku a je šťastný: *Denis omládl, desítky letokruhů jeho těla se odštěpují, obruče praskají.* (s. 189) Zaznamenáváme také častý výskyt germanismů, které jsou projevem místa a časového zařazení příběhů.

A já pořád kdo to tluče

vyštrachala (s. 54), *glajchšaltuje* (s. 131)

⁴⁹ DENEMARKOVÁ, Radka. Žádná podobnost není náhodná [online]. 2010 [cit. 2016–07–08] Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/clanky/radka-denemarkova-zadna-podobnost-neni-nahodna_3077.html

Peníze od Hitlera

šprechtit (s. 31), *haus; fůru; famílije* (s. 34)

Tak jako v knize *Kobold* pracuje autorka s jazykovými hříčkami, v ostatních dvou dílech tomu není jinak. V románu *A já pořád kdo to tluče*, se objevují dětské říkanky v obměněné podobě, dostávají tak nový, mnohdy ironický ráz s nádechem černého humoru. Pro ukázkou uvádím dva příklady, u první říkanky si můžeme všimnout, že autorka využila její část pro název celé knihy.

*„A já pořád kdo to je,
kdo mi nedá pokoje
a já pořád kdo to tluče –
a on ďábel na obruče...“* (s. 43)

*„Až se louka zazelená,
kleknu si tam na kolena,
natrhám si kvíteček,
upletu si věneček,
vyměřím si hrobeček.“* (s. 130)

Jako si Justýna v oranžové části *Koboldu* vytvořila v krizových situacích svého života slovní formulku k povzbuzení, využívá Gita Lauschmannová heslo podobného rázu: *„Hlavně se udržet v lati, nezkolabovat, neječet.“* (s. 19, 42, 60, ...)

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo provést stylistickou analýzu románu *Kobold*, současné české autorky Radky Denemarkové. Práce je rozdělena do dvou částí, do teoretické a praktické. V teoretickém úseku jsou popsány základní rysy stylu umělecké literatury, čerpala jsem z odborné literatury uvedené v sekci Seznam literatury. Následuje kapitola, která je věnována autorce, její tvorbě a významnému ocenění, které za svou uměleckou činnost získala. Dále jsem se zabývala obsahovou charakteristikou a textovou výstavbou díla. Kompoziční výstavba je velmi složitá, kromě příběhů členěných do bloků a oddělených pouze mezerami, zahrnuje úvodní dedikace a motta. Nabízí se i otázka, z jaké strany román začít číst, odpověď záleží na každém jednotlivém čtenáři. Knihu lze uchopit z obou stran, odlišná interpretace však není vyloučena.

V praktické části je román zkoumán po stránce hláskoslovné a tvaroslovné, pozornost je věnována také rovině lexikální a syntaktické. V hláskosloví je v obou částech románu použito nejvíce charakteristických prvků pro obecnou češtinu, jedná se nejčastěji o změnu *-ý* na diftong *-ej*, užívání protetického *v-* a změnu *-é* na *-ý*.

I tvaroslovná stránka vykazuje znaky obecné češtiny, dochází k odtržení koncového *-l* po souhlásce v přičestí minulém muž. rodu. Slovesa v 1. os. plurálu mají zakončení na *-m* a slovesa ve 3. os. plurálu na *-aj/ -ej* místo spisovného *-ají/-í*. Dalším často opakovaným prvkem, který se v rovině morfologické uplatňuje, je využívání ukazovacích zájmen v nespisovném tvaru. Všechny výše uvedené hláskové a tvarové jevy se vyskytují v obou částech knihy.

Mezi nejbohatší zkoumanou rovinu patří rovina lexikální. Pro autorku je typické využívání bohatosti jazyka a vytváření neobvyklých obrazných pojmenování, nejvíce jsou tak v textu zastoupeny metafory a metaforická přirovnání, Denemarková čerpá inspiraci hlavně ze živočišné říše. Druhem metafory, který je v textu hojně zastoupen, se stává personifikace. V modré části knihy získává spoustu lidských vlastností řeka, proto je podtitul *O vodě* pro tuto část velmi příznačný. Množství expresivních výrazů vytváří další charakteristiku románu. Zcela jednoznačně převažují negativní expresiva, z nich jsou nejvíce využívány vulgarismy. V části *Přebytky lidí* se lexémů kladných používá více než v části druhé, což je způsobeno tím, že má hlavní hrdinka devět malých dětí. Historické pozadí a časové zařazení díla se odráží ve využití slov cizího jazyka a slov cizího původu, v obou částech se vyskytuje spousta germanismů a také

němčina, dokonce v podobě celých vět. K zajímavých prvků lexikální stránky patří také motivované opakování, autorka využívá několik druhů ustálených modelů: epiforu, epizeuxis a anaforu. Jedná se o čtenářsky náročné dílo, což potvrzuje i fakt, že autorka do textu včleňuje citáty: v části *Přebytky lidí* nacházíme báseň Jana Skácela *Sonet jako talisman* a úryvky z básně Jiřího Ortena *Milostná*. V části *Přebytky něhy* si všimáme pasáže z knihy Hermana Hesseho *Demian*. Na čtenáře jsou tak kladeny vysoké nároky, které požadují určení vzájemného vztahu mezi těmito texty.

Větších odlišností mezi modrou a oranžovou částí se po stránce jazykové dočkáváme až v oblasti syntaktické. V *Přebytcích něhy* se vyskytují převážně jednoduché krátké věty, zatímco části *Přebytky lidí* dominují rozsáhlejší souvětí. Mimo to nejsou v syntaktické rovině díla zaznamenány žádné větší odchylky od syntaktické normy. Rozdíly mezi dvěma částmi románu jsou po jazykové a stylistické stránce minimální, hlavní rozdílnost, patrná už na první pohled, je rozsah příběhů. Dalo by se říci, že *Přebytky něhy* jsou románem, kdežto *Přebytky lidí* novelou. Tomu také odpovídá frekvence jednotlivých jazykových jevů.

Protože román nestojí v autorčině tvorbě osamocen, ale uzavírá rámeček volné trilogie o středoevropském 20. století, zkoumán je také jeho vztahem k dílům *A já pořád kdo to tluče* a *Peníze od Hitlera*. Vytyčeny jsou hlavní společné obsahové prvky, které spočívají hlavně v podobných osudech některých postav. Dále jsou uvedeny společné jazykové prostředky, se kterými autorka v románech pracuje, jedná se zejména o využívání obecné češtiny v řeči postav, bohaté metafory, expresivní výrazy a germanismy.

Shrneme-li všechny výše uvedené poznatky, musíme konstatovat, že se jedná o dílo, které je z hlediska stylistického a jazykového velmi bohaté, stejně jako jeho stránka obsahová. Radce Denemarkové se tak podařilo vytvořit jedno z velmi originálních děl současné české literatury.

Seznam použité literatury a zdrojů

Primární literatura

DENEMARKOVÁ, R. (2005): *A já pořád kdo to tuče*. Brno: Petrov.

DENEMARKOVÁ, R. (2006): *Peníze od Hitlera*. Brno: Host.

DENEMARKOVÁ, R. (2011): *Kobold. Přebytky lidí / Přebytky něhy*. Brno: Host.

Sekundární literatura

BEČKA, J. V. (1992): *Česká stylistika*. Praha: Academia.

ČECHOVÁ, M. – KRČMOVÁ, M. – MINÁŘOVÁ, E. (2008): *Současná stylistika*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

ČECHOVÁ, M. (1996): *Čeština: řeč a jazyk*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

GREPL, M. – KARLÍK, P. (1986): *Skladba spisovné češtiny*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství.

HOFFMANNOVÁ, J. (1997): *Stylistika a ...*. Praha: Trizonia.

KARLÍK, P. - NEKULA, M. – RUSÍNOVÁ, Z. (1997): *Příruční mluvnice češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

KOMÁREK, M. – KOŘENSKÝ, J. – PETR, J. – VESELKOVÁ, J. (1986): *Mluvnice češtiny (2)*. Praha: Československá akademie věd.

MINÁŘOVÁ, E. (2010): *Stylistika češtiny*. Brno: Masarykova univerzita.

Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

ZIMA, J. (1961): *Expresivita slova v současné češtině*. Praha: Nakladatelství Československé akademie věd.

Slovníky

KARLÍK, P. – NEKULA, M. – PLESKALOVÁ, J. (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.

VLAŠÍN, Š. (1984): *Slovník literární teorie*. Praha: Československý spisovatel.

Časopisy

BEČKA, Josef Václav. Metafora ve větě. In: *Naše řeč* 54, 1971, číslo 1, s. 1, 2.

HAUSENBLAS, Karel. Explicitnost a implicitnost jazykového vyjádření. In: *Slovo a slovesnost* 3, 1972, číslo 2, s. 100.

Internetové zdroje

DENEMARKOVÁ, Radka. O autorce [online]. [cit. 2016-07-06] Dostupné z: <http://denemarkova.cz/about/>

DENEMARKOVÁ, Radka. Žádná podobnost není náhodná [online]. 2010 [cit. 2016-07-08] Dostupné z: http://www.pwf.cz/archivy/texty/clanky/radka-denemarkova-zadna-podobnost-neni-nahodna_3077.html

MALÁ, Zuzana. Radka Denemarková. In: *Slovník české literatury* [online]. 2012 [cit. 2016-07-06] Dostupné z: <http://www.slovníkceskeliteratury.cz/showContent.jsp?docId=1376&hl=denemarkov%C3%A1+>

ŠTRÁFELDOVÁ, Milena. Kobold Radky Denemarkové je román o totalitě, kterou neumíme setřást [online]. 2011 [cit. 2016-06-17] Dostupné z: <http://www.radio.cz/cz/rubrika/special/kobold-radky-denemarkove-je-roman-o-totalite-kerou-neumime-setrast>

Seznam příloh

Příloha 1 – Radka Denemarková

Příloha 2 – *Kobold. Přebytky něhy / Přebytky lidí*

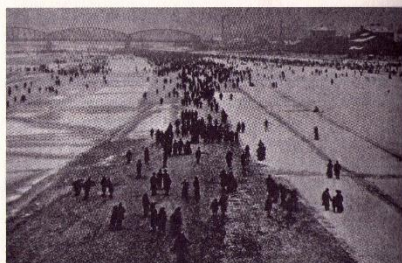
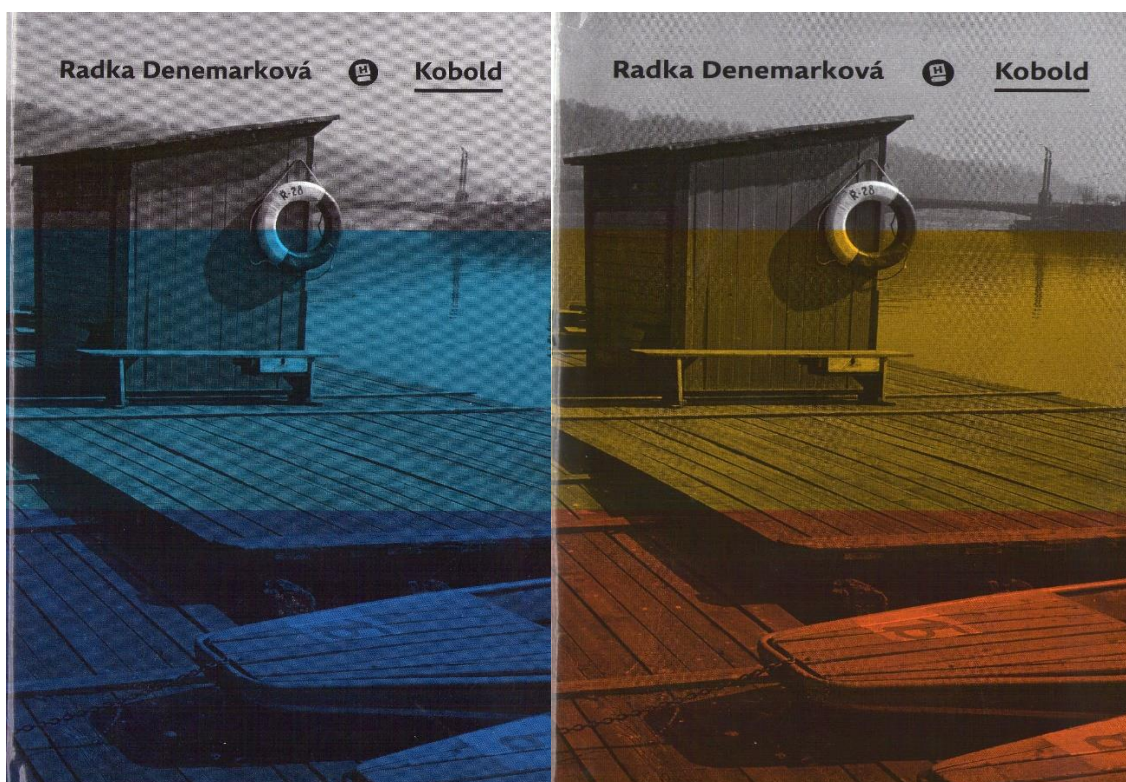
Příloha 3 – *A já pořád kdo to tluče*

Příloha 4 – *Peníze od Hitlera*

Příloha 1 – Radka Denemarková

Příloha 2 – Kobold. Přebytky něhy / Přebytky lidí

Kobold to uměl.

Voda si ho přitáhla pod krkem, padal do měkkého lůna. Právo první noci. Voda Kobolda milovala. Zásobil ji, tu vybíralou sběratelku, zásobil ji vzácnými, delikátními kousky. Díky němu byla plodná.

Pustím vodu z kohoutku, vtéká do vany. Vytéká z potrubí zrezlá a ševelí, kucká, brblá. Mezi šplícháním slyším hlas, kterému rozumí málokdo... básník... svatý František... nějaká žena...

Hella vodu musela nenávidět.

Ale já jsem tu byla taky. Já jsem tu taky.

Zvědavá sama na sebe. To bude smysl mého života. Ano. Byla jsem na sebe zvědavá.

Netlač na řeku, teče sama.

Přiženou se jako velká voda.

V jediném týdnu se minou.

Mladší propluje v potápěčském skafandru, který za Helliny mlčenlivě pomoci ukradnou Koboldovi. Propluje, dvakrát překročí hranici rozkouskované řeky. Podporován hejnem ryb, které ho obstoupí v husté cloně, podporován rychlým proudem řeky, která pokračuje pod změněným jménem, voda stále táž. Podepluje i vlečnou loď Rembrandt. Dlouhý prst směřuje k Praze. Za sebou nechává zvlněnou bílou stuhu, kterou vyplivuje.

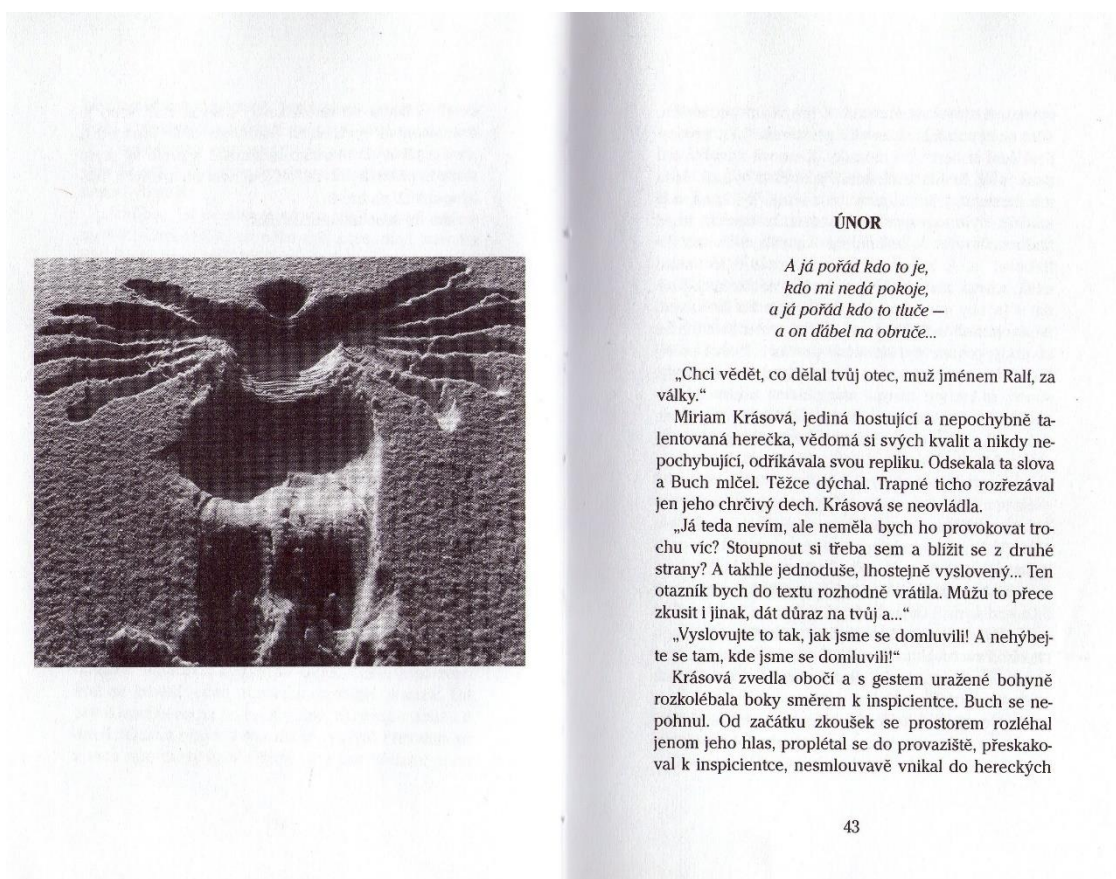
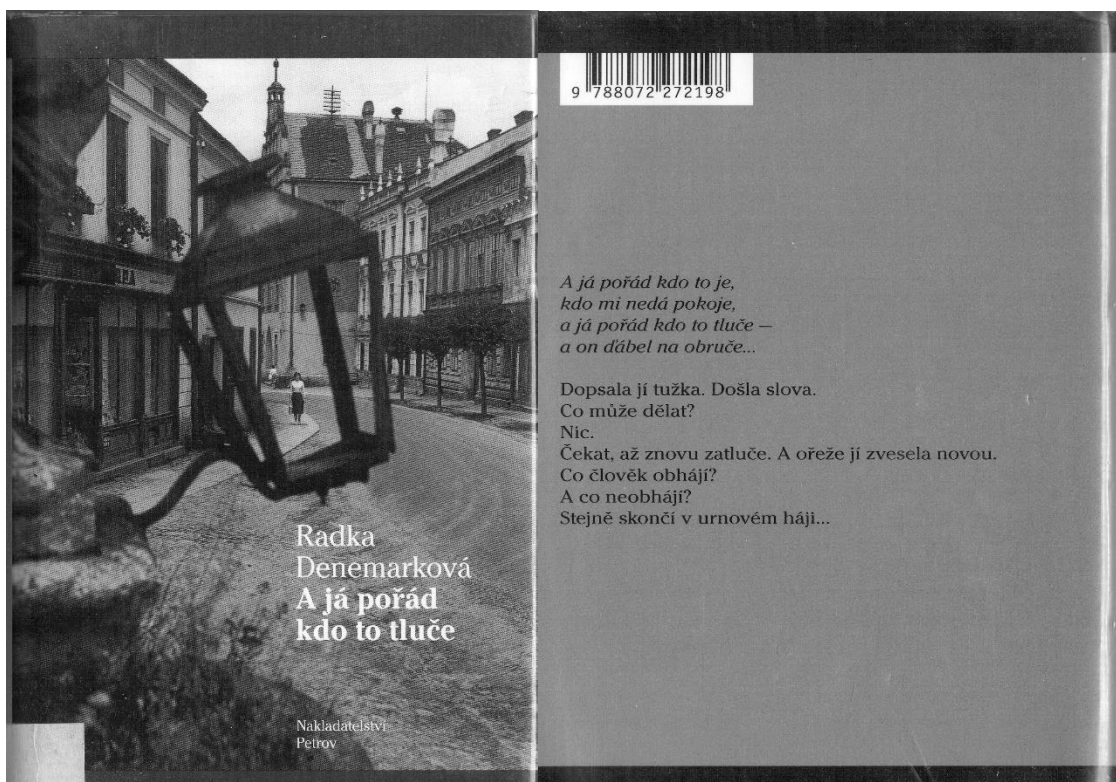
Mladší je dopraven jako vzácné dřevo na sever. Zmodralý a přešťastný vysvlékne druhou kůži. Zhluboka se nadechne. Vykročí k přístavu.

Starší v téže chvíli a na téže řece, u kormidla vlečné lodi Rembrandt, veze k hranicím spřátelený náklad. Vstoupí do služeb, jen jedinkrát, přísahá si, jen jedinkrát se namočí do podivné hry.

„Vrátím se, já se hned vrátím, jen potřebuju krátce vidět rodinu, bratra, dotknout se ho.“

Jednou se namočí. Neuschne. Závora se zvedne.

Příloha 3 – *A já pořád kdo to tluče*

Příloha 4 – Peníze od Hitlera

